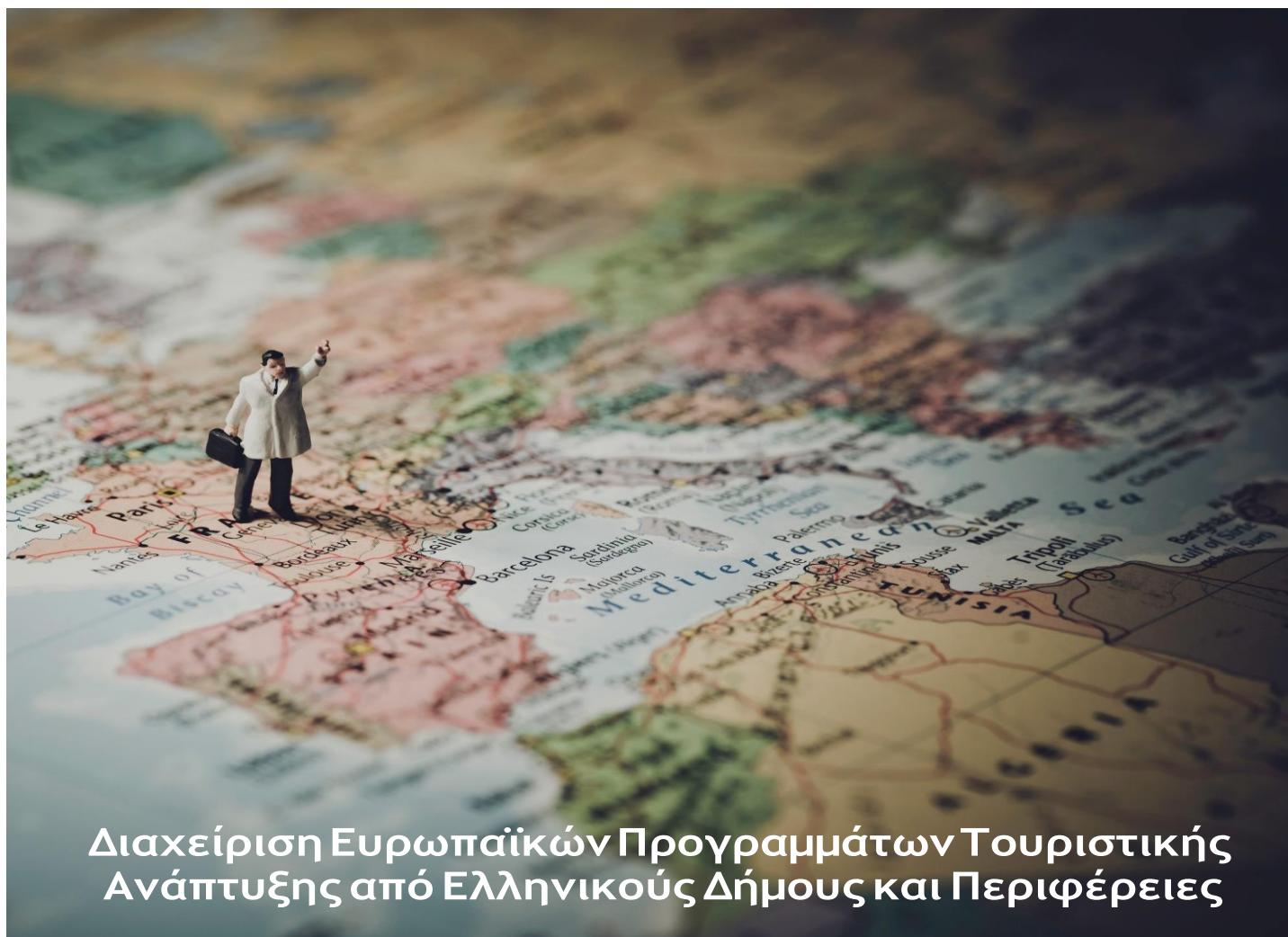

ΣΧΟΛΗ Διοίκησης και Οικονομίας ΤΕΙ - ΚΡΗΤΗΣ

Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων

Διαχείριση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Τουριστικής Ανάπτυξης από Ελληνικούς Δήμους και Περιφέρειες

Πτυχιακή εργασία

Αργύρης Σακκάς

επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μουδάτσου Αργυρώ

Ηράκλειο Κρήτης, Σεπτέμβριος 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT	6
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
Κεφάλαιο 1	12
1.1 Η Έννοια του Τουρισμού	12
1.2 Ειδικές μορφές Τουρισμού στην Ελλάδα	13
1.3 Συνοπτική εικόνα του Τουρισμού παγκοσμίως	15
1.4 Ο Τουρισμός στην Ελλάδα	16
Κεφάλαιο 2	24
2.1 Τουρισμός, δημόσιες δομές και τοπική αυτοδιοίκηση.....	24
2.1.1 Τοπική αυτοδιοίκηση	25
2.2 Ελληνικές δομές, οργανισμοί και υπηρεσίες τουρισμού	28
2.3 Παρουσίαση πηγών χρηματοδότησης.....	32
2.3.1 Χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση.....	32
2.3.2 Αναπτυξιακός Νόμος	37
Κεφάλαιο 3	41
3.1 Ο Δήμος Ηρακλείου της Περιφέρειας Κρήτης.....	41
3.2 Προγράμματα Τουρισμού του Δήμου Ηρακλείου	42
3.3 Ο Δήμος Ζαγορίου της Περιφέρειας Ηπείρου	49
Συμπεράσματα - Προτάσεις	53
Βιβλιογραφία Ελληνική	56
Βιβλιογραφία Ξένα	58
Σύνδεσμοι.....	60

Λίστα Πινάκων

Πίνακας 1 Βασικά μεγέθη τουρισμού, 2016	17
Πίνακας 2 Αφίξεις μη κατοίκων από το εξωτερικό, κατά τρίμηνο 2010-2014	18
Πίνακας 3 Διεθνής αφίξεις στα αεροδρόμια της χώρας (εκτός Αθήνας), Προσωρινά στοιχεία (Απρίλιος 2018)	18
Πίνακας 4 Ισοζύγιο Ταξιδιωτικών Υπηρεσιών (σε εκατ. ευρώ)	20
Πίνακας 5 Εισπράξεις ανά λόγο ταξιδιού (σε εκατ. ευρώ)	21
Πίνακας 6 Διανυκτερεύσεις μη κατοίκων στην Ελλάδα ανά χώρα προέλευσης (σε χιλ. διανυκτερεύσεις)	22
Πίνακας 7 Πηγές χρηματοδότησης τουρισμού	32
Πίνακας 8: Προγράμματα Δήμου Ηρακλείου	43
Πίνακας 9: Προγράμματα Δήμου Ζαγορίου	51

Λίστα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1 Διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ κατά περιφέρεια για το έτος 2013	19
Διάγραμμα 2 Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον τομέα Παροχής Υπηρεσιών Καταλύματος και Εστίασης, κατά τρίμηνο: 2010-2015 (2010=100,0). Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ 2015	19

Λίστα Εικόνων

Εικόνα 1 Όρια Δήμων Ελληνικής Επικράτειας, σύμφωνα με το σχέδιο Καλλικράτης (μαύρο περίγραμμα) και το σχέδιο Καποδίστριας (κόκκινο περίγραμμα)	27
Εικόνα 2: Άποψη του Δήμου Ηρακλείου	42
Εικόνα 3: Άποψη των Ασπραγγέλων του Δήμου Ζαγορίου	49

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θέλω να ευχαριστήσω από καρδιάς τους καθηγητές του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΤΕΙ Ηρακλείου για τις γνώσεις που μου προσέφεραν και ιδιαίτερα την κα. Μουδάτσου Αργυρώ για την καθοδήγησή της και την αμέριστη στήριξη της τόσο κατά τη διάρκεια των σπουδών μου όσο και κατά την εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου που με βοήθησε να πραγματοποιήσω τα όνειρα μου και στάθηκε δίπλα μου καθόλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης καθώς και της κατάστασης στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, σχετικά με την υλοποίηση τουριστικών προγραμμάτων στην Ελλάδα. Παρουσιάζονται οι τρόποι ενίσχυσης/χρηματοδότησης που ήταν και είναι διαθέσιμοι στις ελληνικές υπηρεσίες και στα νομικά πρόσωπα (μεταξύ άλλων σε επιχειρηματίες, ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες για την ενίσχυση του εισοδήματος) καθώς και σε συλλόγους και συνεταιρισμούς με σκοπό την ενίσχυση των τουριστικών υποδομών και υπηρεσιών καθώς και τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος. Στο πλαίσιο αυτό καταγράφονται και παρουσιάζονται εν συντομία τα προγράμματα τουρισμού που έχουν υλοποιηθεί σε δύο ελληνικούς δήμους, τον Δήμο Ζαγορίου της Περιφέρειας Ηπείρου και τον Δήμο Ηρακλείου, της Περιφέρειας Κρήτης.

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to present the current situation, and that of the past decade, regarding the implementation of tourism programs in Greece. We present the forms of support/funding that have been and still are available to Greek services and legal entities (including entrepreneurs, freelancers, farmers for additional income) as well as to organisations and cooperative unions. Those mainly aim to the enhancement of tourist infrastructure and services as well as to the diversification of the tourism product. In the above context the tourism programs implemented in two Greek municipalities, specifically the Municipality of Zagori of the Region of Epirus and the Municipality of Heraklion, of the Region of Crete, are recorded and presented in brief.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης σχετικά με την υλοποίηση τουριστικών προγραμμάτων στην Ελλάδα. Για τον σκοπό αυτό η έρευνα επικεντρώνεται σε δύο δήμους ώστε να παρουσιασθούν συγκεκριμένα αποτελέσματα και να γίνει εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων. Οι δύο δήμοι που επιλέχθηκαν είναι ο Δήμος Ηρακλείου της Περιφέρειας Κρήτης και ένας Δήμος της Περιφέρειας Ηπείρου, συγκεκριμένα ο Δήμος Ζαγορίου. Επιλέχθηκαν, δηλαδή, ένας δήμος της νησιωτικής Ελλάδος ο οποίος παραδοσιακά χαρακτηρίζεται από αυξημένο τουρισμό και ένας δήμος της ηπειρωτικής Ελλάδος ο οποίος τα τελευταία χρόνια επιδεικνύει αυξημένες προσπάθειες τουριστικής ανάπτυξης ειδικότερα όσο αφορά τον τομέα του εναλλακτικού τουρισμού. Μεταξύ άλλων, στόχος είναι να δούμε εάν αυτή η βασική διαφοροποίηση, τόσο στα γεωγραφικά χαρακτηριστικά των περιοχών όσο και στα χαρακτηριστικά του τουριστικού κοινού, οδηγεί σε διαφορετική αναπτυξιακή προσέγγιση και πως αυτή αποτυπώνεται μέσα στα προγράμματα τουρισμού που έχουν υλοποιηθεί τα τελευταία δέκα χρόνια καθώς και η εξαγωγή άλλων χρήσιμων συμπερασμάτων.

Στο ανωτέρω πλαίσιο έγινε καταγραφή των τουριστικών προγραμμάτων που έχουν υλοποιηθεί την τελευταία δεκαετία (χρονικός περιορισμός έρευνας) για τους δύο δήμους. Για την συλλογή των απαραίτητων πληροφοριών, σχετικά με τα προγράμματα που έχουν υλοποιηθεί, ακολουθήθηκαν δύο μέθοδοι όπως παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Πρώτον, εύρεση πληροφοριών απευθείας από τις υπηρεσίες των δήμων. Ειδικότερα έγινε τηλεφωνική επικοινωνία με τις υπηρεσίες Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων των δήμων καθώς και με τις αναπτυξιακές εταιρείες των δήμων και των περιφερειών στις οποίες ανήκουν με σκοπό την απόκτηση πληροφοριών.

Δεύτερον, εύρεση πληροφοριών από δημόσια αναρτημένα (στο διαδίκτυο) επίσημα στοιχεία. Για τον σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκαν για τον κάθε ένα δήμο οι παρακάτω πηγές:

- I. Δήμος Ζαγορίου:
 - Ιστοσελίδα του Δήμου Ζαγορίου

- Ιστοσελίδα της Περιφέρειας Ηπείρου
- Ιστοσελίδα της Αναπτυξιακής Εταιρείας της Περιφέρειας Ηπείρου
- Ανάρτηση πράξεων Δήμου Ζαγορίου στη διαύγεια
- Keep: Ευρωπαϊκή Βάση Συγχρηματοδοτούμενων Προγραμμάτων (Interreg, ENPI)
- Ιστοσελίδα ΕΟΤ
- Ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Στρατηγικών και Ιδιωτικών Επενδύσεων - Αναπτυξιακός Νόμος

II. Δήμος Ηρακλείου:

- Ιστοσελίδα του Δήμου Ηρακλείου
- Ιστοσελίδα της Αναπτυξιακής Εταιρείας του Δήμου Ηρακλείου
- Ιστοσελίδα της Περιφέρειας Κρήτης
- Ιστοσελίδα της Αναπτυξιακής Εταιρείας της Περιφέρειας Κρήτης
- Ανάρτηση πράξεων Δήμου Ηρακλείου στη διαύγεια
- Keep: Ευρωπαϊκή Βάση Συγχρηματοδοτούμενων Προγραμμάτων (Interreg, ENPI)
- Ιστοσελίδα ΕΟΤ
- Ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Στρατηγικών και Ιδιωτικών Επενδύσεων - Αναπτυξιακός Νόμος
- Ιστοσελίδα της Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού, Τουρισμού και Ανάπτυξης Ηρακλείου (ΔΕΠΤΑΗ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) καθώς και οι κρατικοί μηχανισμοί κάθε χώρας, τις τελευταίες δεκαετίες παρέχουν στήριξη σε σειρά δράσεων που άπτονται σε ποικίλους οικονομικούς τομείς. Η στήριξη αυτή παρέχεται, μεταξύ άλλων, μέσω χρηματοδοτικών προγραμμάτων, με σκοπό την επίτευξη καλώς ορισμένων στόχων που συμβάλουν στην ανάπτυξη των χωρών, τόσο την οικονομική όσο και τη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης. Η ΕΕ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρέχουν στήριξη μέσω ενός ευρέος φάσματος προγραμμάτων χρηματοδότησης, καλύπτοντας ευκαιρίες χρηματοδότησης καθώς και συμβουλές για τον τρόπο πρόσβασης και αξιοποίησης της χρηματοδότησης. Ένας από τους τομείς που στηρίζεται είναι και αυτός του τουρισμού με δράσεις απευθείας τουριστικής ανάπτυξης και άλλες συμπληρωματικές όπως η ανάπτυξη θεματικών ειδών τουρισμού, πχ. αγροτουρισμού με απώτερο σκοπό την ενδυνάμωση του πληθυσμού της υπαίθρου και τη συγκράτηση του πληθυσμού στις αγροτικές και απομονωμένες περιοχές.

Η ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία είναι μία από τις μεγαλύτερες σε παγκόσμιο επίπεδο με παγκόσμια οικονομική συνεισφορά, άμεση και έμμεση. Τα θετικά οικονομικά, και όχι μόνο, αποτελέσματα του τουρισμού απολαμβάνουν τόσο οι σταθερά δημοφιλείς τουριστικοί προορισμοί, όσο και οι λιγότερο γνωστές χώρες οι οποίες αναδύονται γρήγορα προκειμένου να αποκομίσουν τα οικονομικά οφέλη της βιομηχανίας. Σε παγκόσμιο επίπεδο ο τουρισμός παρουσιάζει ανάπτυξη κάθε χρόνο και στην χώρα μας η ενασχόληση με τη τουριστική βιομηχανία αποτελεί έναν από τους κύριους τομείς εισοδήματος για πολλές περιοχές. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του τουρισμού είναι η εποχικότητα η οποία ορίζεται ως ανισορροπία μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης σε έναν συγκεκριμένο τουριστικό προορισμό κατά τη διάρκεια του έτους. Οι εποχιακές διακυμάνσεις είναι διαδεδομένες στο τουριστικό σύστημα λόγω των κλιματολογικών και κοινωνικό-οικονομικών κύκλων τόσο των προορισμών όσο και των αγορών (Fernández-Morales, A. et.al, 2016).

Για την προσέλκυση τουριστών σε μία περιοχή, ειδικά σε μία χώρα με πλούσια ιστορία όπως η Ελλάδα, εκτός από το παραδοσιακό τρίπτυχο ήλιος-θάλασσα-άμμος, βασικό μοχλό αποτελεί και η κεφαλαιοποίηση του

ιστορικού αποθέματος. Τις τελευταίες δεκαετίες, ορισμένες νέες προοπτικές έχουν αναπτυχθεί από διεθνείς οργανισμούς και θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), φέρνοντας νέα πρότυπα στον τομέα του τουρισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το πλαίσιο της πολιτιστικής ιδιοκτησίας έχει επεκταθεί πέρα από τα μεμονωμένα μνημεία. Ταυτόχρονα, δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην ποικιλομορφία των βασικών χαρακτηριστικών της πολιτιστικής κληρονομιάς, υπογραμμίζοντας τη σημασία του πολιτισμικού και γεωγραφικού πλαισίου. Για το σκοπό αυτό, η έννοια των πολιτιστικών διαδρομών έχει αναγνωριστεί ως σημαντική. Παράλληλα η τοπική πολιτιστική κληρονομιά στις αγροτικές περιοχές χρηματοδοτείται μέσω διαφόρων προγραμμάτων, όπου οι τοπικές πολιτιστικές αξίες εμφανίζονται ως τουριστικά αξιοθέατα.

Τουριστικές θεματικές διαδρομές έχουν αναπτυχθεί και συνεχίζουν να αναπτύσσονται σε διάφορες χώρες όπως στην Ουγγαρία, Σερβία, Νορβηγία, Ιταλία. Επιπλέον, ορίζονται εμπορικοί δρόμοι ως προορισμοί πεζοπορίας και ποδηλασίας με τη δημιουργία περιοχών θέασης και τη χωρική διαμόρφωση ιστορικών χώρων. Τέτοιες προσπάθειες για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε μικρές κλίμακες παρατηρούνται και στην Ελλάδα. Στο τοπίο της χώρας, σχηματίζονται πολυάριθμες ορεινές και παράκτιες διαδρομές, παρέχοντας τη δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών τουριστικών δραστηριοτήτων. Η ανάγκη συνεργασίας μεταξύ τοπικών, περιφερειακών και εθνικών αρχών, με βάση τις κατευθύνσεις της ΕΕ, για την αεροφόρο οικονομική ανάπτυξη μέσω του πολιτιστικού τουρισμού, είναι πλέον κοινώς αποδεκτή. Με τη χρηματοδότηση από τα προγράμματα της ΕΕ αναπτύσσονται δίκτυα, πχ. ορειβατικών μονοπατιών όπως στο Ζαγόρι στη βορειοδυτική Ελλάδα, με τις τις οργανώσεις και τις ενώσεις (κυρίως αναρριχητικοί σύλλογοι) να συμβάλουν αποφασιστικά στην προστασία και προώθηση των διαδρομών αυτών στην χώρα μας (Οικονομοπούλου Ε., et.al, 2017).

Η ανάγκη για διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου καθώς και η τεχνολογική ανάπτυξη (διαδίκτυο, μέσα κοινωνικής δικτύωσης) έχουν συμβάλει στα ανωτέρω. Παρά την εμφανή τάση, τόσο σε ερευνητικά προγράμματα, όσο και σε έργα που υλοποιούνται σε συνεργασία με ιδιωτικές εταιρείες και μικρομεσαίες επιχειρήσεις (πολλές φορές για μεταφορά τεχνογνωσίας και καινοτομίας από τα ερευνητικά κέντρα στις οικονομικές μονάδες) πολλά είναι και τα χρηματοδοτικά προγράμματα που στοχεύουν στην προώθηση επιπλέον μορφών

εναλλακτικού τουρισμού όπως ο οικο-τουρισμός και ο ιατρικός τουρισμός καθώς και στην αναβάθμιση των ήδη παρεχόμενων υπηρεσιών και στη βελτίωση των υποδομών. Προς αυτή τη κατεύθυνση σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν τόσο οι Περιφέρειες της χώρας όσο και οι Δήμοι καθώς είναι εκείνοι οι φορείς οι οποίοι γνωρίζουν τις ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε τόπου, έχουν λόγο στις επιμέρους πολιτικές και επιφορτίζονται με την εφαρμογή πολιτικών σε συγκεκριμένες περιοχές - στόχους της επικράτειάς των.

Κεφάλαιο 1

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται η έννοια του τουρισμού και τα είδη του καθώς και, συνοπτικά, η εικόνα του Τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο και στην Ελλάδα.

1.1 Η Έννοια του Τουρισμού

Η λέξη τουρισμός είναι γνωστή σε όλους και αν όχι όλοι, τότε οι περισσότεροι άνθρωποι, έχουν ενεργήσει σαν τουρίστες τουλάχιστον μία φορά στη ζωή τους. Πάραυτα, σύμφωνα με τον Παππά Ν. (2011) λόγω της πολυπλοκότητας του κλάδου και της τεράστιας σύνθεσης των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει, δεν κατέστη ακόμα δυνατό να υπάρξει ένας σαφής ορισμός, αποδεκτός απ' όλους, για το τι είναι ο τουρισμός. Έτσι λοιπόν υπάρχουν πολλοί ορισμοί που προσπαθούν να περιγράψουν τον τουρισμό.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO, 1994) ο τουρισμός:

- περιλαμβάνει «τις δραστηριότητες των ατόμων που ταξιδεύουν και διαμένουν σε περιοχές εκτός του συνηθισμένου περιβάλλοντος τους, για χρονικό διάστημα μικρότερο του ενός συνεχόμενου έτους, για αναψυχή, επαγγελματικούς ή άλλους λόγους».
- αυτός ο γενικός ορισμός καθιστά δυνατό τον εντοπισμό της τουριστικής δραστηριότητας τόσο σε εγχώριο όσο και σε διεθνές επίπεδο. Η λέξη «τουρισμός» αναφέρεται σε όλες τις δραστηριότητες των ταξιδιωτών και περιλαμβάνει τους «τουρίστες» (επισκέπτες που διανυκτερεύουν στον προορισμό τους), αλλά και τους «εκδρομείς» (επισκέπτες ημέρας).

Σύμφωνα με τη στατιστική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) ο Τουρισμός, τουλάχιστον σε στατιστική βάση, αναφέρεται στη

δραστηριότητα επισκεπτών οι οποίοι ταξιδεύουν σε έναν προορισμό έξω από το σύνηθες περιβάλλον τους, δηλαδή δεν διαμένουν εκεί μόνιμα, για λιγότερο από ένα έτος. Ο σκοπός του ταξιδιού μπορεί να είναι για οποιονδήποτε σκοπό, για αναψυχή, προσωπικούς λόγους, επιχειρηματική δραστηριότητα κ.α. εκτός όμως από σκοπούς που περιλαμβάνουν απασχόληση από μόνιμο κάτοικο, νοικοκυριό, ή εταιρεία που βρίσκεται στον τόπο επίσκεψης.

Η λέξη τουρισμός προέρχεται από τη Γαλλική λέξη «Tour» που σημαίνει γύρος και την Αγγλική «Touring» που έχει να κάνει με την επίσκεψη των ανθρώπων σε περιοχές με αξιοθέατα. Πολλοί επιστήμονες συμπληρώνουν πως το 1800 χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά η λέξη tourist η οποία χαρακτήριζε τα άτομα που συμμετείχαν σε μακρά περιήγηση (grand tour) και το 1811 εμφανίστηκε για πρώτη φορά η λέξη tourism, για να δηλώσει την πρακτική του να ταξιδεύει κανείς από ευχαρίστηση αν και ο τουρισμός ως δραστηριότητα ανάγεται στην αρχαιότητα, ιδίως με τη μορφή θρησκευτικού προσκυνήματος και ιαματικού-θεραπευτικού τουρισμού.

Οι εισοδος τουριστών σε μία χώρα, αλλά και ο εσωτερικός τουρισμός, συνδέεται με την εισροή χρήματος και την κυκλοφορία του στην εσωτερική αγορά. Συνεπώς οι επιδράσεις του τουρισμού αφορούν:

- την αύξηση των εσόδων του κράτους
- τη δημιουργία ή βελτίωση των ήδη υπάρχοντων δομών
- την αύξηση της οικονομικής ανάπτυξης και των ευκαιριών απασχόλησης
- τη συμβολή στη συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο

Παράλληλα έχει κοινωνικές και πολιτιστικές προεκτάσεις μέσω τις ανάπτυξης και διεύρυνσης κοινωνικών σχέσεων με άτομα από άλλες περιοχές και χώρες, την ανταλλαγή ιδεών και απόψεων.

1.2 Ειδικές μορφές Τουρισμού στην Ελλάδα

Οι μορφές ειδικού-εναλλακτικού τουρισμού αποτελούνται από νέα και πολυσύνθετα τουριστικά προϊόντα, που χαρακτηρίζονται από δυναμική ζήτηση και ανταποκρίνονται σε ειδικά κίνητρα. Σύμφωνα με το ΦΕΚ 1138/2009:

1. Μια περιοχή διαθέτει «αναγνωρίσιμη τουριστική ταυτότητα» όταν:
 - Αποτελεί δημοφιλή τόπο (τουριστικό προορισμό) με ισχυρή φήμη.
 - Χαρακτηρίζεται από διαμορφωμένη υψηλή και συνεχή ζήτηση ανεξαρτήτως χαρακτηριστικών ηλικίας και εισοδηματικής τάξης των επισκεπτών.
2. Ως «μαζικός» ορίζεται ο τουρισμός, που πληροί σωρευτικά τα παρακάτω: απευθύνεται στο ευρύ τουριστικό κοινό, διαμορφώνεται και διεκπεραιώνεται με οργανωμένο τρόπο από τουριστικούς φορείς και επιχειρήσεις και συνδέεται με τις εκάστοτε κυρίαρχες μορφές του.
3. Ως «εναλλακτικός τουρισμός» ορίζεται ο τουρισμός που διαφέρει κατά περίπτωση από το κυρίαρχο μοντέλο μαζικού τουρισμού ως προς τους πόρους που αξιοποιεί, το βαθμό χωρικής συγκέντρωσης, τον τρόπο και το χώρο διάθεσής του καθώς και τη χρονική περίοδο ανάπτυξής του.
4. Ως «υψηλή συγκέντρωση τουρισμού» νοείται η συγκέντρωση επισκεπτών σε περιοχές εγγύς των ορίων της φέρουσας ικανότητας των πόρων του περιβάλλοντος και των υποδομών που εκφράζεται ως ο μέγιστος αριθμός ανθρώπων που μπορούν να φιλοξενούν οι περιοχές αυτές χωρίς να υποβαθμίζεται η ποιότητα τόσο του περιβάλλοντος όσο και της ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών τους. Μπορεί να αφορά μαζικό ή εναλλακτικό τουρισμό.
5. Ως «αποδεκτό επίπεδο υποδομών» νοείται η επάρκεια τεχνικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών υποδομών για την εξυπηρέτηση κατοίκων και επισκεπτών.
6. Ως «σύνθετη και ολοκληρωμένη τουριστική υποδομή μικτής χρήσης» νοείται η συνδυασμένη ανάπτυξη ξενοδοχείων διαφόρων λειτουργικών μορφών/τύπων υψηλών προδιαγραφών (4 ή 5 αστερών), υπηρεσιών αναψυχής και άθλησης, εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (συνεδριακά κέντρα, γκολφ, κέντρα θαλασσοθεραπείας, κ.ά.) ως διακεκριμένα τμήματα των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων και προαιρετικά κατοικιών προς πώληση στις οποίες θα προβλέπεται η δυνατότητα παροχής ξενοδοχειακών υπηρεσιών υψηλού επιπέδου.

Στο άρθρο 6 του προαναφερθέντος ΦΕΚ (1138/2009 - Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης) περιγράφονται οι ειδικές

μορφές τουρισμού για τον ελλαδικό χώρο, μεταξύ των οποίων και ο αγροτουρισμός.

1.3 Συνοπτική εικόνα του Τουρισμού παγκοσμίως

Η ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία είναι μία από τις μεγαλύτερες σε παγκόσμιο επίπεδο με παγκόσμια οικονομική συνεισφορά, άμεση και έμμεση. Τα θετικά οικονομικά, και όχι μόνο, αποτελέσματα του τουρισμού απολαμβάνουν τόσο οι σταθερά δημοφιλείς τουριστικοί προορισμοί, όσο και οι λιγότερο γνωστές χώρες οι οποίες αναδύονται γρήγορα προκειμένου να αποκομίσουν τα οικονομικά οφέλη της βιομηχανίας. Σε παγκόσμιο επίπεδο παρουσιάζει ανάπτυξη κάθε χρόνο.

Στη συνέχεια δίνονται στατιστικά στοιχεία που δείχνουν την εικόνα, και σημαντικότητα του Τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού των Ηνωμένων Εθνών (UNWTO):

- Οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις για το 2017 ανήλθαν σε 1.322 εκατ. εκ των οποίων τα 671 εκατ. αφορούν τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Οι διεθνείς αφίξεις τουριστών αυξήθηκαν από 528 εκατομμύρια το 2005 σε 1,19 δισεκατομμύρια το 2015.
- Κάθε χρόνο η Ευρώπη λαμβάνει τις περισσότερες διεθνείς αφίξεις τουριστών. Επίσης, παράγει τους περισσότερους ταξιδιώτες.
- Στον τομέα του τουρισμού και στις σχετιζόμενες με αυτόν υπηρεσίες οφείλεται:
 - το 10% του Παγκόσμιου Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος,
 - 1 στις 10 θέσεις εργασίες σε παγκόσμιο επίπεδο,
 - το 7% των εξαγωγών σε παγκόσμιο επίπεδο, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 1.4 τρις δολάρια.
- Η σταθερή ανάπτυξη του Τουρισμού, μετά την οικονομική κρίση του 2009, αναμένεται να συνεχιστεί και το 2018 με ρυθμό 4%-5%.

Σύμφωνα με την στατιστική υπηρεσία της Ε.Ε. η Ευρώπη είναι ένας σημαντικός τουριστικός προορισμός καθώς πέντε κράτη μέλη της (Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία, Γερμανία, Αυστρία) συγκαταλέγονται ανάμεσα στους κορυφαίους 10 προορισμούς στον κόσμο. Παράλληλα η τουριστική βιομηχανία κατέχει σημαντική θέση στην την οικονομία όλων των κρατών μελών της Ένωσης και αποτελεί σημαντική πηγή απασχόλησης. Σημαντικό

είναι δε ότι οι στατιστικές τουρισμού δεν χρησιμοποιούνται μόνο για την παρακολούθηση των πολιτικών της Ένωσης για τον τουρισμό, αλλά και της περιφερειακής πολιτικής της και της πολιτικής της για την αεροφόρο ανάπτυξη. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, έχει θέσει ως στόχο την επιτάχυνση της ανάπτυξης αειφόρων τουριστικών μορφών έως το 2030.

1.4 Ο Τουρισμός στην Ελλάδα

Ο Τουρισμός αποτελεί μία από της βασικότερες «βιομηχανίες» της Ελλάδος. Για να γίνει φανερό το πόσο σημαντικός είναι ο τομέας του τουρισμού για την χώρα στη συνέχεια παρατίθενται τα αντιπροσωπευτικότερα στατιστικά στοιχεία.

Για το έτος 2018, σύμφωνα με το Στατιστικό Δελτίο του INSETE για τον μήνα Φεβρουάριο (2018) η τουριστική κίνηση για το 2018 έχει ξεκινήσει θετικά, με αύξηση οδικών και αεροπορικών αφίξεων τον Ιανουάριο 2018 έναντι του Ιανουαρίου 2017. Συγκεκριμένα στα κυριότερα αεροδρόμια καταγράφηκε αύξηση των διεθνών αφίξεων +17,0%, η αύξηση αυτή αφορά τόσο την Αθήνα όσο και τα περιφερειακά αεροδρόμια. Ενθαρρυντικό είναι επίσης ότι, σύμφωνα με το ανάλογο Δελτίο για τον μήνα Ιανουάριο ότι «τα υψηλά επίπεδα καταναλωτικής εμπιστοσύνης στις περισσότερες αγορές του ελληνικού τουρισμού, δείχνουν προοπτικές ισχυρής ζήτησης για το ελληνικό τουριστικό προϊόν».

Σύμφωνα με εκτιμήσεις της τράπεζας Alpha Bank η συνολική συμβολή του τουρισμού στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν για το 2017, αναμενόταν να φτάσει στο 20%. Για το συγκεκριμένο έτος στο Στατιστικό Δελτίο του INSETE για τον μήνα Φεβρουάριο (2018) και βάση της Έρευνας Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος επιτεύχθηκαν νέα υψηλά τόσο στις αφίξεις των ταξιδιωτών, 27,2 εκ., όσο και στα συνολικά έσοδα (€ 14,2 / 14,6 δισ. χωρίς/ με κρουαζιέρα).

Αξίζει να αναφερθεί ότι σύμφωνα με έκθεση του Παγκόσμιου Συμβουλίου Ταξιδίων και Τουρισμού (WTTC) ο ελληνικός τουρισμός το 2016 συνείσφερε το 18.6% του ΑΕΠ και προσέφερε 860.500 θέσεις εργασίας που αντιστοιχεί στο 23,4% της συνολικής απασχόλησης (Πίνακας 1).

Πίνακας 1 Βασικά μεγέθη τουρισμού, 2016.

Βασικά μεγέθη του Ελληνικού Τουρισμού 2016	
Συμμετοχή στο ΑΕΠ	18,6%
Συνολική απασχόληση	860,315
Έσοδα	12,7 δις. € (δεν περιλαμβάνονται τα έσοδα από κρουαζιέρα)
Αφίξεις Αλλοδαπών	24,7 εκατ. (δεν περιλαμβάνονται τα έσοδα από κρουαζιέρα)
Μέση κατά κεφαλή δαπάνη	514€ (δεν περιλαμβάνονται τα έσοδα από κρουαζιέρα)
Μερίδιο Αγοράς (2015)	2% Παγκόσμια, 3.1% Ευρώπη
Εποχικότητα	56% των αφίξεων αλλοδαπών πραγματοποιείται Ιούλιο-Σεπτέμβριο
Συγκέντρωση προσφοράς	70% των ξενοδοχειακών κλινών συγκεντρώνονται σε 4 περιοχές της Ελλάδας
Ξενοδοχειακή Υποδομή	9730 ξενοδοχεία/788.553 κλίνες
Τop 5 αγορές	Γερμανία (3.138.735), Ην. Βασίλειο (2.894.655), Ιταλία (1.386.907), Γαλλία (1.313.536) Ρωσία (595.482) (ΤτΕ)
Τop 5 αεροδρόμια (βάση αφίξεων αλλοδαπών)	Αθήνα, Ηράκλειο, Ρόδος, Θεσσαλονίκη, Κέρκυρα

Πηγή: ΣΕΤΕ

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με την μελέτη που υλοποίησε η Censuswide για το SETE Intelligence, η εικόνα της Ελλάδας στην Μ. Βρετανία, την Γερμανία και τις ΗΠΑ παραμένει ιδιαίτερα θετική όσον αφορά στην ελκυστικότητα και στην ασφάλεια (ΣΕΤΕ 2016). Επίσης, σύμφωνα με τον ΣΕΤΕ (2016β) ο ελληνικός τουρισμός, παραμένει ο εν ενεργεία τομέας επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, που μπορεί άμεσα να δώσει απτά αποτελέσματα για την ανάταση της ελληνικής οικονομίας.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται πληροφορίες σχετικά με τις αφίξεις μη κατοίκων από το εξωτερικό, οι διανυκτερεύσεις ανά περιοχή της Ελλάδος και η εξέλιξη του δείκτη εργασιών στον τομέα παροχής υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης για διαστήματα έως το 2014, καθώς και οι αφίξεις των πτήσεων εξωτερικού στα αεροδρόμια της χώρας για τα έτη 2017-2018 οι οποίες παρουσιάζουν ανοδική πορεία.

Πίνακας 2 Αφίξεις μη κατοίκων από το εξωτερικό, κατά τρίμηνο 2010-2014

Τρίμηνο και μήνας	2010	2011	2012	2013	2014
Σύνολο	15.007.490	16.427.247	15.517.622	17.919.580	22.033.462
Α' τρίμηνο	980.411	1.108.387	978.559	1.023.354	1.186.901
Β' τρίμηνο	3.674.753	4.195.768	3.849.245	4.397.476	5.077.136
Γ' τρίμηνο	8.238.133	8.925.699	8.655.186	10.113.077	12.722.924
Δ' τρίμηνο	2.114.193	2.197.393	2.034.632	2.385.673	3.046.501

Πηγή: ΣΕΤΕ

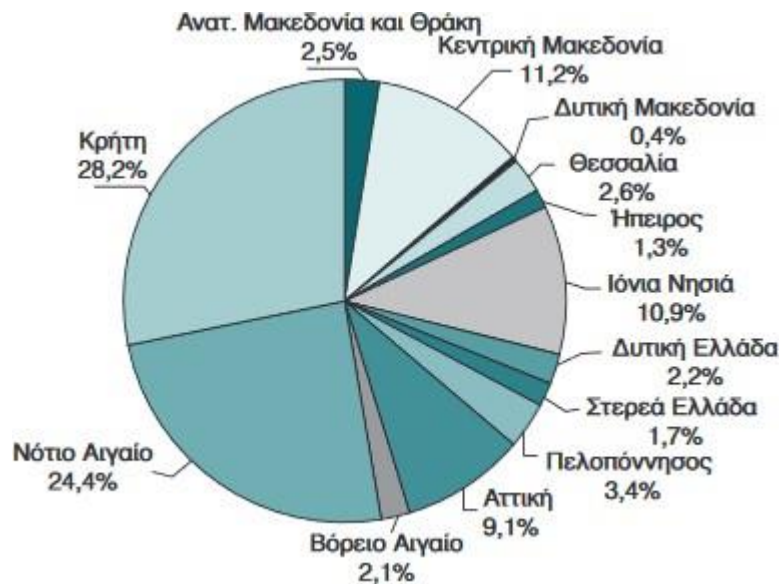
Πίνακας 3 Διεθνής αφίξεις στα αεροδρόμια της χώρας (εκτός Αθήνας), Προσωρινά στοιχεία (Απρίλιος 2018)

Περιοχές ³ Regions ³	Σύνολο (χωρίς Αθήνα) Total (without Athens)		
	2018	2017	Δ2018/2017
Ιανουάριος	90,679	87,014	4.2%
Φεβρουάριος	89,277	82,512	8.2%
Μάρτιος	161,881	117,946	37.3%
Απρίλιος	614,334	570,068	7.8%
Μάιος	-	1,488,856	-
Ιούνιος	-	2,241,041	-
Ιούλιος	-	2,816,505	-
Αύγουστος	-	2,720,575	-
Σεπτέμβριος	-	2,163,091	-
Οκτώβριος	-	1,034,043	-
Νοέμβριος	-	97,226	-
Δεκέμβριος	-	106,328	-
Τρέχον έτος	956,171	857,540	11.5%

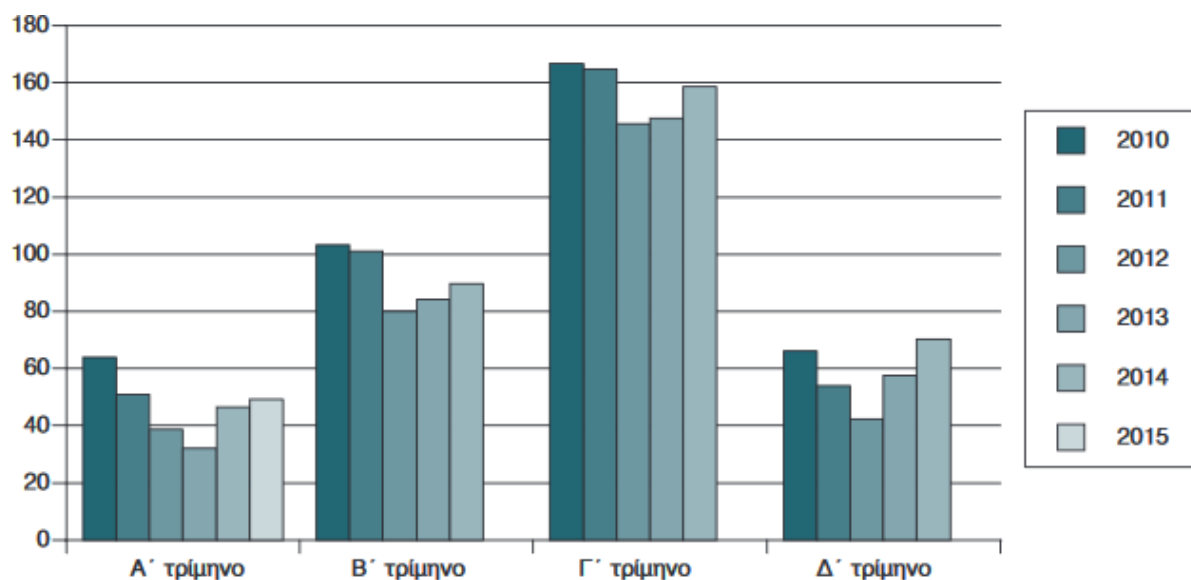
(1): Τα στοιχεία αφορούν σε αφίξεις επιβατών με διεθνείς πτήσεις ανεξάρτητα τόπου κατοικίας. Εξαίρεση αποτελούν τα στοιχεία για το αεροδρόμιο της Αθήνας τα οποία αφορούν αποκλειστικά σε κατοίκους εξωτερικού.

(2): Τα στοιχεία του τελευταίου διαθέσιμου μήνα για το αεροδρόμιο της Αθήνας αποτελούν εκτίμηση του SETE Intelligence.

Πηγή: Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας (ΥΠΑ) και Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών (ΔΑΑ) - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Διάγραμμα 1 Διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ κατά περιφέρεια για το έτος 2013

Διάγραμμα 2 Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον τομέα Παροχής Υπηρεσιών Καταλύματος και Εστίασης, κατά τρίμηνο: 2010-2015 (2010=100,0). Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ 2015

Μία βασική πηγή πληροφόρησης και άντλησης δεδομένων για τον Τουρισμό αποτελεί και η «Έρευνα των Συνόρων». Πρόκειται για μηνιαία δειγματοληπτική έρευνα που πραγματοποιείται στα κυριότερα σημεία

εισόδου-εξόδου της χώρας για τη συλλογή των αναγκαίων πληροφοριών για την εκτίμηση των ταξιδιωτικών δαπανών. Η έρευνα διενεργείται από την Τράπεζα της Ελλάδος και αποτελείται στην ουσία από δύο ανεξάρτητες έρευνες. Πρώτον την Έρευνα Εισπράξεων και δεύτερον την Έρευνα Πληρωμών. Η πρώτη αποσκοπεί στην εκτίμηση της δαπάνης των ταξιδιωτών με κατοικία στο εξωτερικό που επισκέπτονται την Ελλάδα και η δεύτερη αποσκοπεί στην εκτίμηση της δαπάνης των ταξιδιωτών με κατοικία την Ελλάδα που επισκέπτονται το εξωτερικό.

Στους παρακάτω πίνακες δίνονται τα βασικότερα στοιχεία που καταδεικνύουν την εικόνα του Τουρισμού στην Ελλάδα σύμφωνα με την Έρευνα των Συνόρων. Να τονισθεί ότι τα μέχρι τώρα δημόσια αναρτημένα στοιχεία αφορούν και το τρίτο τρίμηνο του 2017.

Πίνακας 4 Ισοζύγιο Ταξιδιωτικών Υπηρεσιών (σε εκατ. ευρώ)

	2016				2017			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Ισοζύγιο ταξιδιωτικών υπηρεσιών	76.4	2,824.2	7,357.0	943.8	86.3	3,060.9	8,424.1	
Ταξιδιωτικές εισπράξεις	539.1	3,301.8	7,940.3	1,425.6	489.4	3,587.7	8,943.8	
Ταξιδιωτικές πληρωμές	462.7	477.5	583.2	481.9	403.1	526.8	519.8	
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος								

Πίνακας 5 Εισπράξεις ανά λόγο ταξιδιού (σε εκατ. ευρώ)

	2016				2017			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Προσωπικοί λόγοι	385.9	3,093.4	7,683.0	1,243.6	353.9	3,396.2	8,628.6	
Αναψυχή	226.3	2,809.0	7,131.6	1,059.0	211.0	3,079.9	8,088.8	
Σπουδές	33.9	66.6	44.2	31.1	34.2	77.7	51.5	
Λόγοι υγείας	4.5	7.5	14.9	8.4	10.7	13.0	17.3	
Επίσκεψη σε οικογένεια	83.7	154.0	350.8	108.1	76.4	162.0	352.7	
Λοιποί λόγοι	37.4	56.3	141.5	37.0	21.5	63.6	118.4	
Επαγγελματικοί λόγοι	153.2	208.4	257.2	182.0	135.5	191.5	315.2	
ΣΥΝΟΛΟ	539.1	3,301.8	7,940.3	1,425.6	489.4	3,587.7	8,943.8	
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος								

Πίνακας 6 Διανυκτερεύσεις μη κατοίκων στην Ελλάδα ανά χώρα προέλευσης (σε χιλ. διανυκτερεύσεις)

Χώρα Προέλευσης		2016				2017			
		I	II	III	IV	I	II	III	I V
Χώρες ΕΕ - 28		6,052. 2	33,599 .2	85,471. 7	15,545 .3	5,802 .1	35,38 2.9	89,941. 7	
	Χώρες ζώνης ευρώ	3,594. 2	19,789 .6	51,682. 3	9,584. 4	3,930 .6	21,59 7.9	54,168. 4	
	ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ								
	Αυστρία	122.6	715.9	2,177.3	250.8	65.8	755.3	2,471.7	
	Βέλγιο	103.7	1,094.2	2,830.2	278.1	155.0	1,352.2	2,962.2	
	Γαλλία	488.7	2,853.8	7,263.6	966.5	247.7	3,221.2	7,808.9	
	Γερμανία	1,012.5	7,914.8	19,474.5	4,586.9	1,338. 5	8,612.3	21,474.7	
	Ισπανία	97.8	339.9	1,172.2	258.9	185.7	230.9	770.1	
	Ιταλία	437.8	1,953.2	8,413.7	793.1	430.0	1,876.9	8,724.4	
	Κύπρος	982.9	1,338.0	2,765.9	1,291.9	1,090. 4	1,607.3	2,103.7	
	Ολλανδία	176.5	2,262.9	4,234.7	756.1	264.0	2,322.9	5,104.4	
	Χώρες ΕΕ εκτός ζώνης ευρώ	2,458. 0	13,809 .6	33,789. 4	5,960. 9	1,871 .5	13,78 5.0	35,773. 3	
	ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ								
	Δανία	38.0	498.5	1,123.5	324.5	56.8	485.9	1,628.3	
	Ηνωμένο Βασίλειο	908.0	7,287.5	14,952.3	3,435.2	718.9	8,313.1	14,754.3	
	Ρουμανία	329.6	1,226.3	4,897.3	381.8	203.4	1,159.5	5,886.3	
	Σουηδία	92.5	1,221.2	1,913.6	244.7	47.7	1,073.9	2,674.5	
	Τσεχία	45.0	520.8	1,644.8	117.8	14.3	400.6	2,290.3	
Λοιπές Χώρες		3,700. 9	12,421 .9	27,803. 1	5,807. 6	3,173 .4	14,15 4.5	36,772. 7	
	ΕΚ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ								
	Αλβανία	655.5	748.1	1,062.8	511.8	540.0	838.5	1,289.4	
	Αυστραλία	187.9	507.9	1,060.7	336.7	135.8	709.7	2,743.1	
	Ελβετία	95.8	1,042.6	2,127.1	599.2	58.9	1,212.8	2,152.2	
	ΗΠΑ	860.5	2,286.2	3,899.1	1,131.9	852.7	2,285.1	4,762.3	
	Καναδάς	68.4	688.9	909.0	215.0	117.3	615.3	1,386.8	
	Ρωσία	277.9	1,554.1	3,634.8	582.1	146.6	1,694.5	3,569.3	
Κρουαζιέρες**		32.8	1,060.6	1,611.2	312.3	81.4	1,264.4	1,699.2	
ΣΥΝΟΛΟ		9,785.	47,081	114,88	21,665	9,057	50,80	128,41	

	9	.7	5.9	.2	.0	1.8	3.7	
Μεμονωμένοι ταξιδιώτες	9,254.9	34,202.1	85,538.8	17,269.6	8,494.2	33,154.3	91,757.8	
Οργανωμένα ταξίδια*	531.0	12,879.6	29,347.1	4,395.6	562.8	17,647.5	36,655.8	
	Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος							

* Από τον Ιανουάριο 2010 η κατηγορία 'οργανωμένα ταξίδια' περιλαμβάνει οιονδήποτε συνδυασμό των ταξιδιωτικών υπηρεσιών για εισιτήρια, διαμονή και λοιπές υπηρεσίες, που αγοράζονται μέσω ταξιδιωτικών πρακτορείων. Περιλαμβάνει επίσης και τα πακέτα κρουαζιέρας.

** Συμπεριλαμβάνονται τα ποσά εκτός της Έρευνας Συνόρων για τα οποία η διάκριση ανά εθνικότητα δεν είναι ακόμη διαθέσιμη.

Κεφάλαιο 2

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά οι δημόσιες, και όχι μόνο, δομές, υπηρεσίες και οργανισμοί που σχετίζονται με τον τουρισμό στην χώρα μας καθώς και οι τρόποι χρηματοδότησης έργων που σχετίζονται με τον Τουρισμό.

2.1 Τουρισμός, δημόσιες δομές και τοπική αυτοδιοίκηση

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μίας περιφέρειας προσδιορίζουν τη φυσιογνωμία της. Αυτά είναι τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά, το φυσικό τοπίο, τα δημογραφικά στοιχεία όπως ο πληθυσμός της περιοχής και η σύνθεσή του, τα επαγγέλματα, οι προσφερόμενες υπηρεσίες, το περιβάλλον κτλ. Το σύνολο των χαρακτηριστικών θα μπορούσε να ειπωθεί ότι αποτελούν τη φυσιογνωμία της κάθε περιοχής και προσδιορίζουν τα πλαίσια της δυνατής ανάπτυξης μέσα στα οποία θα πρέπει να κινηθούν οι εκάστοτε αναπτυξιακές επιλογές καθώς και το ποια θα είναι τα κύρια αποτελέσματα από τις επιλογές αυτές. Για παράδειγμα τα τελευταία χρόνια βλέπουμε ότι υπάρχει έντονη προσπάθεια για σύνδεση του τουρισμού με την πρωτογενή παραγωγή, τον αγροτικό και αγροδιατροφικό τομέα, την μεταποίηση, την προώθηση των μοναδικών και γνήσιων τοπικών προϊόντων που αποτελούν κομμάτι της ταυτότητας κάθε ελληνικού προορισμού με σκοπό να διαφοροποιηθεί το τουριστικό προϊόν και να δοθεί προστιθέμενη αξία σε αυτό.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ιδιαίτερη θέση έχουν οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και οι δομές, υπηρεσίες που σχετίζονται με τον τουρισμό και συμμετέχουν στον διάλογο για τη χάραξη της πολιτικής σχετικά με τον τουρισμό στην χώρα μας, στην εύρεση των σημείων προς εκμετάλλευση και των αναγκών που πρέπει να καλυφθούν αλλά και στην παροχή συμβουλών σε όσους δραστηριοποιούνται σε αυτό τον τομέα και όχι μόνο.

2.1.1 Τοπική αυτοδιοίκηση

Ένας από τους θεσμούς που έχουν σημαντικό ρόλο στην τουριστική ανάπτυξη είναι και οι Οργανισμοί Τοπικής αυτοδιοίκησης. Ήδη από το 1976 οι οργανισμοί αυτοί ήταν επιφορτισμένοι με την είσπραξη ειδικών τελών σχετιζόμενων με τον Τουρισμό. Σήμερα, όπως αναφέρεται και στην επόμενη ενότητα, οι οργανισμοί αυτοί, εκτός των άλλων, είναι επιφορτισμένοι και με τη διαχείριση Κοινοτικών κονδυλίων για την επίτευξη στόχων που έχουν τεθεί.

Με τον όρο «Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης» (ΟΤΑ) γίνεται αναφορά στα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου που έχουν συσταθεί σε συγκεκριμένη εδαφική περιφέρεια και έχουν ως σκοπό τη διοίκηση των τοπικών ζητημάτων. Τα όργανά τους εκλέγονται με καθολική ψηφοφορία από τους δημότες της περιφέρειας και έχουν συγκεκριμένες αρμοδιότητες και χρονικό περιορισμό στην θητεία τους (5 έτη). Κάθε ΟΤΑ έχει γεωγραφική και δημογραφική σημασία, δηλαδή έχει καθορισμένη έκταση, έδρα και καταγεγραμμένο πληθυσμό.

Η τοπική αυτοδιοίκηση στην χώρα μας χωρίζεται σε δύο βαθμίδες, η πρώτη αναφέρεται ουσιαστικά στους δήμους της ελληνικής επικράτειας και η δεύτερη στις περιφέρειες. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001 «Η διοίκηση των τοπικών υποθέσεων ανήκει στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου και δευτέρου βαθμού» (άρθρο 102 παρ. 1). Το 2011 τέθηκε σε εφαρμογή το πρόγραμμα για την αναθεώρηση της αρχιτεκτονικής της αυτοδιοίκησης, το πρόγραμμα αυτό είναι γνωστό με το όνομα «Καλλικράτης», ενώ μέχρι τότε σχεδιασμός είναι γνωστός με το όνομα Καποδίστριας. Σκοπός του νέου προγράμματος ήταν η ενίσχυση των δήμων, κατάργηση των νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων και συγκρότηση περιφερειών (αντί νομαρχιών) και αποκεντρωμένων διοικήσεων. Με την εφαρμογή του προγράμματος Καλλικράτης πολλοί δήμοι εννοήθηκαν σε ένα, πχ. όλοι οι δήμοι της Λέσβου πλέον αποτελούν ένα δήμο. Σύμφωνα με το Υπουργείο Εσωτερικών (2012) οι δήμοι είναι αυτοδιοικούμενα κατά τόπο νομικά πρόσωπα και αποτελούν τον πρώτο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως έχει ήδη αναφερθεί. Η εδαφική

περιφέρεια κάθε δήμου αποτελείται από τις εδαφικές περιφέρειες των ΟΤΑ που συνενώθηκαν. Ειδικότερα οι δήμοι και οι κοινότητες, που συνενώθηκαν με τον ν.2539/1997, αποτελούν τοπικές κοινότητες του νέου δήμου που δημιουργήθηκε με τις διατάξεις του ν. 3852/2010, εφόσον έχουν πληθυσμό μέχρι 2.000 κατοίκους και δημοτικές κοινότητες, εφόσον έχουν πληθυσμό μεγαλύτερο από 2.000 κατοίκους. Τα ανωτέρω δεν ισχύουν για την περιοχή του Αγίου Όρους η οποία είναι αυτοδιοίκητο τμήμα του Ελληνικού Κράτους, σύμφωνα με το άρθρο 105 του Συντάγματος.

Σύμφωνα με το Υπουργείο Εσωτερικών (2012) αρμοδιότητες των δήμων αφορούν κυρίως τους τομείς:

- Ανάπτυξης,
- Περιβάλλοντος,
- Ποιότητας Ζωής και Εύρυθμης Λειτουργίας των Πόλεων και των Οικισμών,
- Απασχόλησης,
- Κοινωνικής Προστασίας και Αλληλεγγύης,
- Παιδείας, Πολιτισμού και Αθλητισμού, Ζ) Πολιτικής Προστασίας,
- Αγροτικής Ανάπτυξης - Κτηνοτροφίας - Αλιείας.

Οι νησιωτικοί δήμοι έχουν επιπλέον αρμοδιότητες που σχετίζονται με τους τομείς:

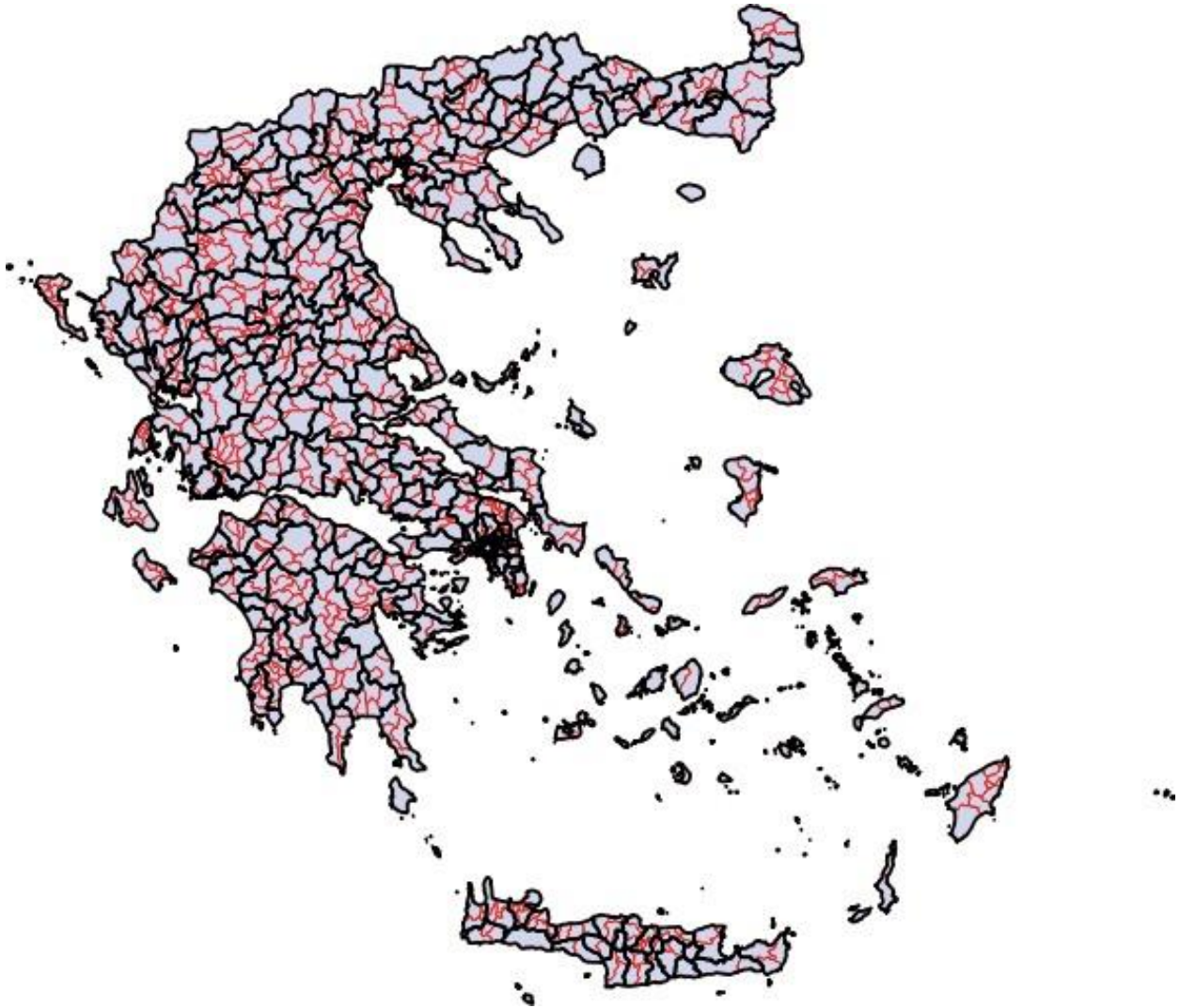
- Γεωργίας, Κτηνοτροφίας και Αλιείας,
- Φυσικών Πόρων, Ενέργειας και Βιομηχανίας
- Απασχόλησης, Εμπορίου και Τουρισμού,
- Μεταφορών και Επικοινωνιών,
- Έργων, Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιβάλλοντος.

Οι ορεινοί δήμοι ασκούν αρμοδιότητες στους τομείς :

- Ενέργειας
- Υδάτων
- Δασοπονίας
- Γεωργίας και Κτηνοτροφίας
- Στήριξης Τοπικής Κοινωνίας και Οικονομίας

Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζονται τα όρια των δήμων, και για τα δύο προγράμματα Καλλικράτης και Καποδίστριας, για όλη την ελληνική

επικράτεια σύμφωνα με τα ανοικτά χωρικά δεδομένα που είναι διαθέσιμα από την ιστοσελίδα geodata.gov.gr. Με μαύρο χρώμα απεικονίζονται τα όρια των Καλλικρατικών δήμων ενώ με κόκκινο τα όρια σύμφωνα με το σχέδιο Καποδίστριας.

Εικόνα 1 Όρια Δήμων Ελληνικής Επικράτειας, σύμφωνα με το σχέδιο Καλλικράτης (μαύρο περίγραμμα) και το σχέδιο Καποδίστριας (κόκκινο περίγραμμα)..

Σύμφωνα με το πρόγραμμα Καλλικράτης η ελληνική επικράτεια χωρίζεται σε 7 αποκεντρωμένες διοικήσεις, 13 Περιφέρειες (δευτεροβάθμιες ΟΤΑ), 74 Περιφερειακές ενότητες (μη αυτοδιοικούμενους θεσμός) και 325 δήμους.

2.2 Ελληνικές δομές, οργανισμοί και υπηρεσίες τουρισμού

Βασικό ρόλο στον τομέα του τουρισμού στην χώρα μας κατέχει το Υπουργείο Τουρισμού με κύρια αποστολή τη χάραξη της τουριστικής πολιτικής, το σχεδιασμό και εποπτεία της τουριστικής ανάπτυξης της Ελλάδας καθώς και τη συνεργασία και υποστήριξη των αρχών της τοπικής αυτοδιοίκησης. Πρόκειται για εθνικό φορέα που προέκυψε το 2016 με τον διαχωρισμό του Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού. Ανάμεσα στους εποπτευόμενους φορείς του Υπουργείου βρίσκονται ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) και το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (Ξ.Ε.Ε.).

Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Νόμο 3270/2004 και τα στοιχεία της ιστοσελίδας του Υπουργείου, οι αρμοδιότητες του συνοπτικά είναι:

- *«Ο προγραμματισμός και η χάραξη της τουριστικής πολιτικής, ο σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης στο πλαίσιο της γενικότερης κυβερνητικής πολιτικής και η διαμόρφωση και προώθηση των αναγκαίων θεσμικών και λοιπών ρυθμίσεων καθώς και ο σχεδιασμός των απαιτούμενων μέτρων εφαρμογής.*
- *Η εισήγηση προς τα αρμόδια κυβερνητικά όργανα των αναγκαίων μέτρων για την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία του τουριστικού τομέα και η παρακολούθηση της απόδοσής του, σύμφωνα με τις μεθόδους και τις απαιτήσεις της διεθνούς τουριστικής αγοράς.*
- *Η έρευνα και η μελέτη των επιπτώσεων του τουρισμού στην εθνική οικονομία, στην κοινωνική ζωή της Χώρας καθώς και των όρων του ανταγωνισμού στη διεθνή τουριστική αγορά, με σκοπό τη δημιουργία τουριστικών δεικτών και δεικτών αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης και της απαραίτητης τεκμηρίωσης και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των ερευνών αυτών.*
- *Οι κατευθύνσεις για τη μελέτη και κατάρτιση προγραμμάτων τουριστικής υποδομής και ανάπτυξης.*
- *Η από κοινού με το Υπουργείο Οικονομικών προώθηση και λήψη μέτρων για την προσέλκυση ιδιωτικών κεφαλαίων στον τομέα του τουρισμού.*

- *Η συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία για την εναρμόνιση των πολιτικών που επηρεάζουν τον τουρισμό και τη συντονισμό των δράσεων, με σκοπό την υποβοήθηση της τουριστικής ανάπτυξης και τη βελτίωση της ποιότητας και της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού της Χώρας.*
- *Η εκπροσώπηση της Χώρας στους διεθνείς οργανισμούς και στις διακρατικές σχέσεις που αφορούν τον τουρισμό, η σύναψη διεθνών συμβάσεων που αναφέρονται στον τουριστικό τομέα και διμερών συμφωνιών τουριστικής συνεργασίας.*
- *Η προώθηση των ελληνικών θέσεων στον τομέα τουρισμού προς τα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τους άλλους διεθνείς οργανισμούς, η μέριμνα σε συνεργασία με άλλα Υπουργεία για την εξασφάλιση κοινοτικών πόρων, καθώς και η εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο σε θέματα τουρισμού.*
- *Ο σχεδιασμός του προγράμματος τουριστικής προβολής της χώρας ή περιοχών αυτής στο εσωτερικό και το εξωτερικό.*
- *Ο σχεδιασμός της πολιτικής για την υποβοήθηση της ποιοτικής αναβάθμισης των τουριστικών υπηρεσιών της Χώρας και ιδίως η αξιολόγηση των προτεινόμενων προγραμμάτων τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, η εξασφάλιση πόρων για τη χρηματοδότηση των προγραμμάτων αυτών από τον Κρατικό Προϋπολογισμό και το Κοινωνικό Ταμείο της Ε.Ε.*
- *Η πρόταση έκδοσης προεδρικών διαταγμάτων για την κήρυξη τόπων ως τουριστικών και για το χαρακτηρισμό πηγών υδάτων ως ιαματικών καθώς και για την άρση των χαρακτηρισμών αυτών.»*

Το Ξ.Ε.Ε. λειτουργεί από το 1935 ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Σύμφωνα με του Υπουργείου Τουρισμού πρόκειται για νομοθετημένο σύμβουλο της Πολιτείας σε θέματα τουρισμού. Μέλη του είναι όλα τα ξενοδοχειακά καταλύματα και οι οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις της χώρας. Ο συνολικός αριθμός των εγγεγραμμένων μελών ανέρχεται σε περίπου 10.000. Ανάμεσα στους κύριους σκοπού του Επιμελητηρίου συγκαταλέγονται και η μελέτη, υπόδειξη και εφαρμογή μέτρων με σκοπό την ανάπτυξη της ξενοδοχειακής βιομηχανίας της χώρας καθώς και η συμβουλευτική στήριξη των μελών του σε θέματα οικονομικά, νομικά και εργασιακά.

Ο ΕΟΤ, σύμφωνα με τον Νόμο 1624/51, αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου με κύρια αποστολή την ενίσχυση του Ελληνικού Τουρισμού με στόχο

την αύξηση του εισερχόμενου τουρισμού και των τουριστικών εσόδων. την οργάνωση, ανάπτυξη και προώθηση του τουρισμού στην Ελλάδα με την αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων της χώρας, ακολουθώντας δράσεις τουριστικής προβολής της Ελλάδας στο εσωτερικό και το εξωτερικό, εποπτείας και ελέγχου της γενικότερης τουριστικής αγοράς, αλλά και κάθε άλλη δραστηριότητα που κρίνεται απαραίτητη για την υποστήριξη και προβολή του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.

Ο Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) ιδρύθηκε το 1991 και σκοπός του είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και η ανάδειξη του πρωταγωνιστικού ρόλου του τουρισμού στην ελληνική οικονομία. Ο σύνδεσμος εκπροσωπεί τις πανελλήνιες κλαδικές ενώσεις τουριστικών επιχειρήσεων και μεμονωμένες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται ευρύτερα στην τουριστική οικονομία και καλύπτουν ολόκληρο το φάσμα των τουριστικών δραστηριοτήτων. Το 2013 ο ΣΕΤΕ προχώρησε στη σύσταση του Ινστιτούτου του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ). Βασική αποστολή του ΙΝΣΕΤΕ είναι η:

- ενίσχυση και βελτίωση της ποιότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, και η παρέμβαση στην αναβάθμιση της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα.
- ενίσχυση του έργου του ΣΕΤΕ μέσω της παροχής επιστημονικής και τεχνικής υποστήριξης για την προώθηση της επιχειρηματικότητας και της ποιότητας στον τομέα του τουρισμού και η ενίσχυση των μηχανισμών και των πολιτικών ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι βασικό χαρακτηριστικό της ελληνικής τουριστικής υποδομής ήταν και εξακολουθεί να είναι η ύπαρξη πληθώρας επιχειρήσεων πολύ μικρού και μικρού μεγέθους. Ανάμεσα σε αυτές οι επιχειρήσεις συγκαταλέγονται ξενοδοχειακές μονάδες, επιχειρήσεις με ενοικιαζόμενα δωμάτια, ταβέρνες, γραφεία ταξιδίων και διάφορες άλλες επιχειρήσεις ή οικογενειακές εκμεταλλεύσεις που βρίσκονται στην ύπαιθρο και σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το τουριστικό προϊόν.

Εκτός από τους ανωτέρω αρκετοί ακόμα φορείς ασχολούνται με τον τομέα του τουρισμού και την εφαρμογή των στρατηγικών σχεδίων και άλλων

πολιτικών παρεμβάσεων. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται και το Υπουργείο Ανάπτυξης και το Υπουργείο Αγροτικής Οικονομίας και Τροφίμων, το τελευταίο κυρίως έχει λόγω, στο κομμάτι του τουρισμού, σε θέματα αγροτουρισμού και προβολής των δραστηριοτήτων της υπαίθρου και τη δημιουργία αγροτουριστικών καταλυμάτων.

Άλλοι φορείς, κυρίως συλλογικοί, σχετιζόμενοι με τον τουρισμό στην Ελλάδα είναι οι παρακάτω:

- Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών & Προβλέψεων (ΙΤΕΠ): ερευνητικός οργανισμός με αντικείμενο προβληματισμού την ελληνική οικονομία και ειδικότερα τον τουριστικό τομέα
- Ακαδημία Τουριστικών Ερευνών Και Μελετών (ΑΤΕΜ)
- Πανελλήνια Ομοσπονδία Ξενοδόχων
- Σύνδεσμος Ελλήνων Οργανωτών Εκθέσεων και Συνεδρίων (ΣΕΟΕΣ)
- Ομοσπονδία Φυσιολατρικών Ορειβατικών Εκδρομικών Σωματείων Ελλάδος - Οργάνωση Ξενώνων Νεότητας Ελλάδος (Ο.Φ.Ο.Ε.Σ.Ε. - Ο.Ξ.Ν.Ε.)
- Τα διάφορα επαγγελματικά σωματεία, σύνδεσμοι και ενώσεις
- Οι τοπικές ομοσπονδίες αρχιμαγείρων, γραφεία τουρισμού

2.3 Παρουσίαση πηγών χρηματοδότησης

Οι πηγές χρηματοδότησης μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες, σε πόρους που προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και σε εθνικούς πόρους (κυρίως μέσω του αναπτυξιακού νόμου). Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι επιμέρους προγραμματικές περιόδους οι οποίες αναλύονται στις επόμενες ενότητες, με έμφαση στη περίοδο τις τελευταίας δεκαετίας.

Πίνακας 7 Πηγές χρηματοδότησης τουρισμού.

Χρηματοδότηση από	Πρόγραμμα	Χρονική Διάρκεια
Ευρωπαϊκή Ένωση	Α' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης	1989-1993
	Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης	1994-1999
	Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης	2000-2006
	Δ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης	2007-2013
	Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ)	2007-2013
	Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ)	2014-2020
Εθνικοί πόροι	Αναπτυξιακός Νόμος	2004-σήμερα

2.3.1 Χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση

Από τα τέλη της δεκαετίας του '80 τα αναπτυξιακά προγράμματα της Ελλάδας είναι κυρίως αυτά που συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα οποία εντάσσονται στα Κοινοτικά Πλαίσινα Στήριξης (ΚΠΣ). Τα ΚΠΣ είναι σύνολο παρεμβάσεων με συγκεκριμένους στόχους, προβλέψιμες επιπτώσεις, συγκεκριμένο προϋπολογισμό και πηγές κάλυψης καθώς και χρονικά όρια εφαρμογής. Συγκεκριμένα για την χώρα μας, εκτός των άλλων,

κύριος στόχος είναι η ανάπτυξη και διαρθρωτική προσαρμογή των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών. Βασικό στοιχείο είναι ότι αποτελούν μοχλό για τον συντονισμό των περιφερειακών δραστηριοτήτων της κάθε χώρας μέλους της ΕΕ για περίοδο 6 ετών.

Το Α' ΚΠΣ (1989-1993) είχε περιοχή εφαρμογής όλη την ελληνική επικράτεια και δημόσια δαπάνη 14,1 δις ECU. Το Β' ΚΠΣ (1994-1999) είχε δημόσια δαπάνη 24,1 δις ECU και το Γ' ΚΠΣ (2000-2006) είχε κοινοτική συμμετοχή 22,70 δις ευρώ (χωρίς να συνυπολογίζονται τα διαθέσιμα 3,24 δις του Ταμείου Συνοχής). Η επόμενη περίοδος (Δ' ΚΠΣ) αφορά τα έτη 2007-2013 και αναφέρεται στο Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2007-2013. Η συγκεκριμένη προγραμματική περίοδος περιλάμβανε μικρότερο αριθμό επιχειρησιακών προγραμμάτων σε σχέση με το Γ' ΚΠΣ. Ειδικότερα ο σχεδιασμός του ΕΣΠΑ 2007-2013 περιελάμβανε 8 Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, 5 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και 12 Επιχειρησιακά Προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας. Το ΕΣΠΑ 2007-2013 απορρόφησε 20,1 δις ευρώ και προγράμματά του πέρασαν στην επόμενη περίοδο, αυτή που διανύουμε σήμερα, του ΕΣΠΑ 2014-2020. Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι διαχρονικά γίνεται μεγάλη συζήτηση γύρω από το επίπεδο απορρόφησης των αρχικά διαθέσιμων πόρων, το οποίο χαρακτηρίστηκε για τις προηγούμενες περιόδους από πολλούς ως χαμηλό, και στους τρόπους αντιμετώπισης.

Παράλληλα σημαντικό ρόλο έπαιξαν τα Εθνικά Σχέδια Ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού, τα κονδύλια τα οποία διατέθηκαν στη χώρα μας μέσω της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER I, II, και LEADER+, που στόχευαν τις Αναπτυξιακές Εταιρίες με κύριους σκοπούς την αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, την ενίσχυση του οικονομικού πλαισίου με σκοπό τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης και τη βελτίωση της οργανωτικής ικανότητας της τοπικής κοινωνίας. Καθώς και τα προγράμματα Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ) αλλά και τα προγράμματα LIFE και προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας.

Σήμερα βρισκόμαστε στην πέμπτη περίοδο κοινοτικής στήριξης. Σύμφωνα με τις δημόσια αναρτημένες πληροφορίες στην ιστοσελίδα του ΕΣΠΑ 2014-2020, το πρόγραμμα αποτελεί το βασικό στρατηγικό σχέδιο για την ανάπτυξη της χώρας με τη συνδρομή πόρων που προέρχονται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ΕΣΠΑ 2014-2020 έχει ως στόχο την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών της χώρας που συνετέλεσαν στην εμφάνιση της

οικονομικής κρίσης αλλά και των συνεπειών της, οικονομικών και κοινωνικών. Παράλληλα το πρόγραμμα μέσω της χρηματοδότησης που προσφέρει συμβάλει στην επίτευξη της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020». με στόχο τις αποτελεσματικότερες επενδύσεις στην εκπαίδευση, την έρευνα και την καινοτομία, προώθηση βιώσιμης ανάπτυξης, χάρη στην αποφασιστική μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα, και χωρίς αποκλεισμούς, με ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στη μείωση της φτώχειας.

Το ΕΣΠΑ 2014-2020 αποτελείται από 20 Προγράμματα, από τα οποία τα 7 είναι Τομεακά και τα 13 Περιφερειακά:

- Τα Τομεακά Προγράμματα αφορούν ένα ή περισσότερους τομείς και έχουν ως γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής όλη τη χώρα.
- Τα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), ένα για κάθε μία από τις ελληνικές Περιφέρειες, περιλαμβάνουν δράσεις περιφερειακής εμβέλειας.

Συνεπώς οι δράσεις κυρίως χρηματοδοτούνται μέσω Τομεακών και Περιφερειακών Επιχειρησιακών Πλαισίων αλλά και μέσω προγραμμάτων εδαφικής συνεργασίας.

Σήμερα δράσεις τουρισμού που δύναται να χρηματοδοτηθούν από το ΕΣΠΑ 2014-2020 και αφορούν στους κατωτέρω άξονες:

- Περιουσία- επενδύσεις (έργα υποδομών)
- Προβολή - ταυτότητα του ελληνικού τουρισμού (δράσεις Τ.Π.Ε. - δημοσιότητας)
- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων (ενίσχυση τουριστικών επιχειρήσεων μέσω ειδικών προγραμμάτων)
- Διασφάλιση της ποιότητας του ανθρώπινου δυναμικού (εκπαίδευση-κατάρτιση)
- Βελτίωση της διοικητικής ικανότητας (απλούστευση - κωδικοποίηση νομοθεσίας και διοικητικών διαδικασιών)
- Εκπόνηση μελετών

Αναφορικά με το πρόγραμμα LEADER, το νέο πρόγραμμα Στήριξη υλοποίησης δράσεων των στρατηγικών Τοπικής Ανάπτυξης με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων (CLLD/LEADER)» για δημόσιου χαρακτήρα παρεμβάσεις

του Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας» περιόδου 2014-2020 περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, και επενδύσεις για δημόσια χρήση σε υπηρεσίες και υποδομές αναψυχής. Δηλαδή θα αφορά αναπλάσεις χώρων εντός οικισμών, δημιουργία τουριστικών υποδομών μικρής κλίμακας, ποδηλατικές διαδρομές, δράσεις προβολής και προώθησης περιοχών κ.ά. με σκοπό την ανάδειξη της ελκυστικότητας μίας περιοχής μέσα από τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των κέντρων τουριστικής πληροφόρησης, τη δημιουργία ιστοσελίδων και, γενικά, την παραγωγή πληροφοριακού και τουριστικού υλικού.

Επιπλέον δράσεις τουρισμού δύναται να χρηματοδοτηθούν από τον Αναπτυξιακό Νόμο και άλλες πηγές χρηματοδότησης. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που είναι δημόσια αναρτημένες στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Τουρισμού “στο πλαίσιο της φιλοσοφίας που προωθεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τη μετάβαση δηλαδή από τις εφάπαξ επιδοτήσεις στην παροχή δανεισμού με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους αλλά και την ανάγκη προσέλκυσης ιδιωτικών κεφαλαίων ως εκέγγυο βιωσιμότητας των αναλαμβανόμενων επενδύσεων, έχουν δημιουργηθεί χρηματοδοτικοί μηχανισμοί με κύριο χαρακτηριστικό τον πολλαπλασιαστικό χαρακτήρα των διατιθέμενων κεφαλαίων, η αποπληρωμή των οποίων θα οδηγήσει σε επανεπένδυσή τους σε νέες δράσεις. Αντίστοιχα, καινοτόμα προγράμματα του Εθνικού Ταμείου Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ETEAN ΑΕ) στοχεύουν στην τόνωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων”. Στις άλλες πηγές χρηματοδότησης εντάσσονται τα παρακάτω προγράμματα:

- JEREMIE (Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises - Κοινοί Ευρωπαϊκοί Πόροι για τις Μικρομεσαίες και τις Μεσαίες Επιχειρήσεις)
- JESSICA (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas - Κοινή Ευρωπαϊκή υποστήριξη για βιώσιμες επενδύσεις σε αστικές περιοχές)
- ΕΤΕΑΝ Α.Ε. (Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας & Ανάπτυξης), μετεξέλιξη του ΤΕΜΠΜΕ (Ταμείο Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων)

Επίσης, όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας (ΕΕΣ) χρηματοδοτούν επίσης δράσεις τουρισμού μέσω

προγραμμάτων διασυνοριακής, διακρατικής και διαπεριφερειακής συνεργασίας. Τα προγράμματα διακρίνονται σε διμερή και πολυμερή, με τα διμερή να αφορούν συνεργασία με την Κύπρο, Βουλγαρία, Ιταλία, Αλβανία, Γιουγκοσλαβία.

Τα πολυμερή Προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας, στα οποία συμμετέχουν οι περιφέρειες χώρας μας, είναι τα εξής:

- Αδριατικής-Ιονίου (διακρατικό)
- MED (διακρατικό)
- MED ENI CBC (διασυνοριακό)
- Black Sea basin ENI CBC (διασυνοριακό)
- INERREG EUROPE (διαπεριφερειακό)
- Balkan Mediterranean (διακρατικό)

Επίσης, στα προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας περιλαμβάνονται τα δίκτυα συνεργασιών URBACT, ESPON και INTERACT. Το τελευταίο παρέχει τεχνική υποστήριξη σε όλα τα προγράμματα ΕΕΣ στον Ευρωπαϊκό χώρο.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι η διαχείριση των περισσότερων κεφαλαίων της ΕΕ πραγματοποιείται σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, οι εθνικές, περιφερειακές ή τοπικές αρχές παρέχουν συνήθως τις απαραίτητες πληροφορίες και το υποστηρικτικό υλικό (Οδηγός αρχαρίων σχετικά με τις χρηματοδοτήσεις της ΕΕ (2012)), η χρηματοδότηση μπορεί να απαιτεί και τη συμμετοχή μικρού ποσοστού ίδιων κεφαλαίων, ή κεφαλαίων από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ).

Σύμφωνα με τον Οδηγό (2017) οι μέθοδοι διαχείρισης της χρηματοδότησης της ΕΕ είναι οι εξής τρεις:

- Άμεση διαχείριση: σε αυτή την περίπτωση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαχειρίζεται τον προϋπολογισμό όταν τα σχέδια υλοποιούνται από τις υπηρεσίες της, στην έδρα της, στις αντιπροσωπείες της ΕΕ ή μέσω εκτελεστικών οργανισμών της ΕΕ.
- Έμμεση διαχείριση: τα προγράμματα χρηματοδότησης υλοποιούνται από τρίτες χώρες, διεθνείς οργανισμούς, αναπτυξιακούς οργανισμούς και άλλους φορείς. Οι δυνατότητες χρηματοδότησης στο πλαίσιο της έμμεσης διαχείρισης δημοσιεύονται από τους εν λόγω διαχειριστικούς φορείς.
- Επιμερισμένη διαχείριση: σε αυτή την κατηγορία υπάγεται η πλειονότητα της χρηματοδότησης της ΕΕ (περίπου 80%). Στην επιμερι-

σμένη διαχείριση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναθέτει τη διαχείριση ορισμένων προγραμμάτων σε χώρες της ΕΕ στο πλαίσιο συμφωνιών για τον τρόπο με τον οποίο θα χρησιμοποιηθούν τα κονδύλια κατά τη διάρκεια της περιόδου χρηματοδότησης, που συνήθως καλύπτεται από πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο. Οι χώρες της ΕΕ αναθέτουν τη διαχείριση της χρηματοδότησης της ΕΕ κυρίως σε διαχειριστικές αρχές όπως υπουργεία και άλλους δημόσιους οργανισμούς. Οι διαχειριστικές αρχές είναι υπεύθυνες για την οργάνωση και τη δημοσίευση των προσκλήσεων υποβολής προτάσεων ή των διαδικασιών υποβολής προσφορών.

Μέσω των προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορούν να χρηματοδοτηθούν δράσεις που υλοποιούνται από δημόσιους φορείς, επιχειρήσεις, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις και οργανώσεις της κοινωνίας πολιτών, νέοι επαγγελματίες, σύλλογοι και ερευνητές. Τα κεφάλαια δίνονται με την μορφή επιχορηγήσεων, επιδοτήσεων, δανείων, εγγυήσεων και ιδίων κεφαλαίων αλλά και βραβείων. Σύμφωνα με τον Οδηγό (2017) ο τρόπος λειτουργίας της χρηματοδότησης της ΕΕ περιλαμβάνει τα παρακάτω στάδια:

- Ανεύρεση δυνατοτήτων χρηματοδότησης
- Ανεύρεση εταίρων (για προγράμματα τα οποία είναι συνεργατικά)
- Διαδικασία υποβολής αίτησης
- Κριτήρια επιλεξιμότητας και παραδεκτού
- Αξιολόγηση
- Υπογραφή συμφωνίας και λήψη επιδότησης
- Διαχείριση σχεδίου έως την ολοκλήρωση του έργου

2.3.2 Αναπτυξιακός Νόμος

Σημαντικό επίσης χρηματοδοτικό εργαλείο αποτελεί και ο Αναπτυξιακός Νόμος. Σύμφωνα με το Υπουργείο Τουρισμού το ενιαίο κείμενο του Αναπτυξιακού Νόμου συγκεντρώνει τις τροποποιήσεις που έγιναν από την πρώτη δημοσίευσή του το 2004. Πιο συγκεκριμένα, ο Αναπτυξιακός Νόμος 3299/2004 (ΦΕΚ 261/Α/23.12.2004) τροποποιήθηκε με τους νόμους Ν. 3522/2006 (ΦΕΚ 276/Α/22.12.2006), Ν.3631/2008 (ΦΕΚ 6/Α/29.1.08) και Ν.3752/2009 (ΦΕΚ 40/Α/4.3.09).

Ο νέος Αναπτυξιακός Νόμος Ν.4399/2016 (Θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση καθεστώτων Ενισχύσεων Ιδιωτικών Επενδύσεων για την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη της χώρας- Σύσταση Αναπτυξιακού Συμβουλίου και άλλες διατάξεις.) αποτελεί το θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση καθεστώτων Ενισχύσεων Ιδιωτικών Επενδύσεων για την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Οι βασικές επιδιώξεις του νόμου σχετίζονται με:

- τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας με έμφαση στην απασχόληση εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού
- την προώθηση της ισόρροπης και βιώσιμης ανάπτυξης με έμφαση στην περιφερειακή σύγκλιση
- την υποστήριξη περιοχών με μειωμένη αναπτυξιακή δυναμική και τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων
- την επανεκβιομηχάνιση της χώρας την αύξηση της εξωστρέφειας και της καινοτομικότητας των επιχειρήσεων
- την υψηλή προστιθέμενη αξία τη βελτίωση του τεχνολογικού επιπέδου και της ανταγωνιστικότητας
- την εξοικονόμηση των φυσικών πόρων
- την ανάπτυξη δικτύων, συνεργειών, συνεταιριστικών πρωτοβουλιών
- τη στήριξη της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας τη διαμόρφωση μιας νέας εξωστρεφούς εθνικής ταυτότητας (branding)
- την ενίσχυση της υγιούς και στοχευμένης επιχειρηματικότητας
- την προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων
- την εξασφάλιση καλύτερης θέσης της χώρας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας.

Σύμφωνα με τον Νόμο στον τομέα του τουρισμού, κατ' εξαίρεση υπάγονται στα καθεστώτα ενισχύσεων επενδυτικά σχέδια:

α. ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τουλάχιστον τριών (3) αστέρων,

β. εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων που ανήκουν ή αναβαθμίζονται σε κατηγορία τουλάχιστον τριών (3) αστέρων, αφού παρέλθει πενταετία από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας ή από την ημερομηνία ολοκλήρωσης της προηγούμενης επένδυσης εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής της μονάδας,

γ. επέκτασης και εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων που έχουν διακόψει τη λειτουργία τους, με την προϋπόθεση ότι στο διάστημα διακοπής δεν έχει γίνει αλλαγή χρήσης του κτηρίου και ότι μέσω της επέκτασης ή του εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής αναβαθμίζονται σε κατηγορία τουλάχιστον τριών (3) αστέρων,

δ. ίδρυσης, επέκτασης και εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής Τουριστικών Οργανωμένων Κατασκηνώσεων (camping), τα οποία ανήκουν ή αναβαθμίζονται σε κατηγορία τουλάχιστον τριών (3) αστέρων,

ε. ίδρυσης και εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων εντός χαρακτηρισμένων παραδοσιακών ή διατηρητέων κτηρίων, τα οποία ανήκουν ή αναβαθμίζονται σε κατηγορία τουλάχιστον δύο (2) αστέρων, σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων, όπως ορίζονται στο Ν. 4276/2014 (Α' 155), εκτός του μέρους αυτών που αφορά σε προς μεταβίβαση ή μακροχρόνια μίσθωση κτήρια και εγκαταστάσεις και με την προϋπόθεση ότι κατατίθενται ως ενιαία επενδυτικά σχέδια.

ζ. εγκαταστάσεων Ειδικής Τουριστικής Υποδομής (συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, τουριστικοί λιμένες, χιονοδρομικά κέντρα, θεματικά πάρκα, εγκαταστάσεις ιαματικού τουρισμού (μονάδες ιαματικής θεραπείας, κέντρα ιαματικού τουρισμού - θερμαλισμού, κέντρα θαλασσοθεραπείας, κέντρα αναζωογόνησης (spa)), κέντρα προπονητικού αθλητικού τουρισμού, ορειβατικά καταφύγια, αυτοκινητοδρόμια)

η. εγκαταστάσεων αγροτουρισμού ή οινοτουρισμού, όταν υποβάλλεται επενδυτικό σχέδιο από επιχειρηματικές συστάδες,

θ. ίδρυσης ξενώνων φιλοξενίας νέων.

Οι δράσεις που εντάσσονται στον αναπτυξιακό νόμο είναι δυνατόν να χρηματοδοτηθούν και με την μορφή φοροαπαλλαγών, κάλυψης μισθολογικού κόστους, κάλυψη χρηματοδοτικής μίσθωσης.

Κεφάλαιο 3

Στην συνέχεια παρουσιάζονται οι δύο δήμοι που επιλέχθηκαν και τα προγράμματα που καταγράφησαν. Μεταξύ αυτών συμπεριλαμβάνονται και προγράμματα τα οποία έχουν ως στόχο την εκμοντέρνιση των Δήμων και των υπηρεσιών που προσφέρουν (πχ. Regum), με σκοπό, μεταξύ άλλων, να γίνουν ελκυστικότερες στους επισκέπτες.

3.1 Ο Δήμος Ηρακλείου της Περιφέρειας Κρήτης

Ο Δήμος Ηρακλείου είναι δήμος της Περιφέρειας Κρήτης που συστάθηκε με το Πρόγραμμα Καλλικράτης από τη συνένωση των προϋπάρχοντων δήμων Ηρακλείου, Παλιανής, Τεμένους, Νέας Αλικαρνασσού και Γοργολαΐνη και αποτελεί το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της Κρήτης. Η έκταση του νέου Δήμου είναι 245.12 τ.χλμ και ο πληθυσμός του, σύμφωνα με την Απογραφή του 2011, ανέρχεται σε 173.450 κατοίκους, Έδρα του νέου δήμου ορίστηκε το Ηράκλειο και ιστορική έδρα του η Νέα Αλικαρνασσός.

Στο Δήμο Ηρακλείου βρίσκονται αρκετά μουσεία όπως το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου, το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας και Μουσείο Μάχης της Κρήτης, ακαδημαϊκά ιδρύματα και ερευνητικά κέντρα. Στο Ηράκλειο βρίσκεται επίσης και το μινωικό ανάκτορο το αποτελεί τον κύριο επισκέψιμο χώρο της Κνωσού.

Εικόνα 2: Άποψη του Δήμου Ηρακλείου

3.2 Προγράμματα Τουρισμού του Δήμου Ηρακλείου

Στον παρακάτω πίνακα δίνονται συνοπτικά τα επιλεγμένα προγράμματα τις τελευταίας δεκαετίας που υλοποιήθηκαν είτε με διαχειριστικό φορέα τον Δήμο Ηρακλείου, Κρήτης είτε απλά με συμμετέχοντα το Δήμο και τα οποία παρουσιάζονται συνοπτικά στη συνέχεια.

Όνομασία Προγράμματος	Προϋπολογισμός	Πηγή
Ετήσια προγράμματα τουριστικής προβολής		Δήμος Ηρακλείου
Εκπόνηση μελέτης Προορισμού και Προώθησης του Ηρακλείου ως Τουριστικού Προορισμού		Δήμος Ηρακλείου
Πρόγραμμα τουριστικού μάρκετινγκ		Δήμος Ηρακλείου
Βήματα στον Πολιτισμό και την Παράδοση	80.678,00 €	Δήμος Ηρακλείου
Ηλεκτρονικό Σύστημα Περιήγησης στην παλιά πόλη του Ηρακλείου	150.000 €	ΠΕΠ Κρήτης
Reliable, Resilient and Secure IoT for Smart City Applications (Regum)	5.196.176.00 €	FP7 (Seventh Framework Programme)

Πίνακας 8: Προγράμματα Δήμου Ηρακλείου

Τα ετήσια προγράμματα τουριστικής προβολής του δήμου αποτελούν μέρος των επιχειρησιακών προγραμμάτων του Δήμου. Μέσω του προγράμματος για το έτος 2016 υλοποιήθηκε η νέα ιστοσελίδα για τον τουρισμό η οποία σχεδιάστηκε με σκοπό να παρέχεται ένας πλήρης τουριστικός οδηγός, σε όσους πρόκειται να επισκεφτούν την πόλη. Το πρόγραμμα τουριστικής προβολής 2017 του Δήμου Ηρακλείου είχε στόχο τη διαφημιστική προβολή και λοιπές ενέργειες προβολής, συμμετοχή του Δήμου σε διεθνής τουριστικές εκθέσεις, παραγωγή επικοινωνιακού υλικού, ανάπτυξη ιστοσελίδα, διοργάνωση φεστιβάλ, εκπόνηση μελέτης. Παράλληλα το 2017 εκπονήθηκε μελέτης Προορισμού και Προώθησης του Ηρακλείου ως

Τουριστικού Προορισμού σε συνεργασία με το Τεχνικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης. Το 2017, επίσης, εκπονήθηκε το πρόγραμμα τουριστικού μάρκετινγκ στο πλαίσιο της συνεργασίας του Δήμου Ηρακλείου με τον πολιτιστικό οργανισμό «Διάζωμα». Το πρόγραμμα βασίστηκε σε εκτενή διαβούλευση με εκπροσώπους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και φορέων, τουριστικούς επιχειρηματίες και επαγγελματίες της Κρήτης καθώς και σε συγκριτική έρευνα των χαρακτηριστικών του Ηρακλείου και του μάρκετινγκ ανταγωνιστικών παραπλήσιων προορισμών. Η στρατηγική εστιάζει στη συνδυασμένη προβολή των μοναδικών ιστορικών μνημείων και μουσείων του Δήμου με τέσσερις κύριες μορφές ψυχαγωγίας που συνήθως επιζητούν όσοι επισκέπτονται αστικούς προορισμούς, δηλ. τις πολιτιστικές εκδηλώσεις (π.χ. συναυλίες, παραστάσεις και εκθέσεις εικαστικών), τη γαστρονομία, τις αγορές και τη νυχτερινή διασκέδαση. Στο πρόγραμμα μάρκετινγκ περιγράφονται οι τρόποι επίτευξης αυτού του στόχου ή ανάπτυξης ενός ισχυρού destination brand και η δημιουργία μιας αποτελεσματικής διαδικτυακής παρουσίας της πόλης ιδίως στα κοινωνικά δίκτυα.

Το έργο “Βήματα στον Πολιτισμό και την Παράδοση” είχε ως στόχο τη δημιουργία πύλης και την ανάπτυξη και διαχείριση ψηφιακού περιεχομένου στους τομείς του Πολιτισμού, Περιβάλλοντος και στην Οικονομία με τελικό στόχο την πολιτιστική και τουριστική προβολή του Δήμου. Το έργο είχε συνολικό προϋπολογισμό με ΦΠΑ 80.678,00 ευρώ και ανάμεσα στα αποτελέσματά του είναι η προβολή του Δήμου στον Ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο, τη διαφύλαξη και ανάδειξη του παραδοσιακού πολιτισμού της πόλης και της ιστορίας της, διάθεση των ψηφιακών συλλογών μέσω της πύλης και παροχή πληροφοριών από απόσταση με σκοπό, μεταξύ άλλων, τη διευκόλυνση ερευνητικών δραστηριοτήτων.

Το πρόγραμμα “Ηλεκτρονικό Σύστημα Περιήγησης στην παλιά πόλη του Ηρακλείου” είχε ως στόχο την προβολή της πόλης του Ηρακλείου μέσα από ιστορικές διαδρομές, αξιοθέατα, φωτογραφικό υλικό και κείμενα για την ιστορία της πόλης. Το έργο, προϋπολογισμού 150.000 €, εντάσσεται στο Μέτρο 4.4 «Τομέας Παρέμβασης 8.1: Υποδομές της Κοινωνίας της Πληροφορίας στον Πολιτισμό», Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «ΠΕΠ Κρήτης 2000-2006» και συγχρηματοδοτείται με 80% από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης. Υλοποιήθηκε από το Εργαστήριο Πολυμέσων του Πανεπιστημίου Κρήτης ενώ τον έλεγχο και την παρακολούθηση του είχε το Τμήμα Πληροφορικής και το Τμήμα Παλιάς Πόλης του Δήμου Ηρακλείου.

Το πρόγραμμα Regum είχε σκοπό το Αξιόπιστο, Ανθεκτικό και Ασφαλές Διαδίκτυο των Πραγμάτων για Εφαρμογές Έξυπνων Πόλεων. Ξεκίνησε το 2013, με προϋπολογισμό 5.196.176.00 ευρώ και διάρκεια 36 μήνες. Χρηματοδοτήθηκε από το έβδομο πρόγραμμα-πλαίσιο για την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη (7ο ΠΠ - FP7) και στο έργο συμμετείχαν ο Δήμος Ηρακλείου, ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και ιδιωτικές εταιρείες όπως η Siemens, cyta, atos και η eurescom συμβουλευτική.

Στη συνέχεια δίνονται το σύνολο των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων, δηλαδή όχι μόνο αυτά που κατεύθυνση την τουριστική ανάπτυξη, στα οποία έχει συμμετάσχει ο Δήμος Ηρακλείου όπως αυτά προκύπτουν από την επίσημη ιστοσελίδα του Δήμου.

Τίτλος Έργου	Ημερομηνία Έναρξης	Φάση Υλοποίησης	Ολοκλήρωση	Ποσό (ευρώ)	Φορέας Χρηματοδότησης
Μέτρο 4.5 ΠΕΠ ΚΡΗΤΗΣ: Υλοποίηση προγραμμάτων Επαγγελματικής κατάρτισης και Εξειδίκευσης ανέργων και υποαπασχολούμενων σε θύλακα της παλιάς Πόλης του Ηρακλείου	25/9/2006 (1 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 11/04/2007 (2 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 25/9/2006 (3 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 27/9/2006 (4 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 26/9/2006 (5 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 23/10/2006 (6 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)	Στα πλαίσια της Δράσης υλοποιήθηκαν έξι προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης: 1. ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΥΛΙΚΩΝ 2. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΥΔΡΕΥΣΗΣ, ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ – ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ 3. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΞΥΛΟΥ 4. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΦΟΡΤΩΣΗΣ ΕΚΦΟΡΤΩΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ 5. ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΤΟΠΙΚΑ ΕΔΕΣΜΑΤΑ 6. ΥΠΟΔΟΧΗ ΚΑΙ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΠΕΛΑΤΩΝ ΣΕ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	21/11/2006 (1 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 05/06/2007 (2 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 24/1/2006 (3 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 28/11/2006 (4 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 24/11/2006 (5 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 15/12/2006 (6 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)	450.000,00	ΠΕΠ Κρήτης (ΕΚΤ-Εθνική Συμμετοχή)
Μέτρο 4.5 ΠΕΠ ΚΡΗΤΗΣ: Δράση Συμβουλευτικής του σχεδίου «Ολοκληρωμένος σχεδιασμός: Σύγχρονο μοντέλο αστικής ανάπτυξης σε θύλακα της Παλιάς πόλης του Ηρακλείου»	28/04/2006	Το φυσικό αντικείμενο υλοποιείται και αφορά δέσμη ενεργειών για 196 ωφελούμενους εκ των οποίων 71 προέρχονται από ευπαθείς ομάδες πληθυσμού/άτομα σε μειονεκτική θέση , για την αύξηση της απασχολησιμότητας, την πρόσβαση στην αγορά εργασίας και την ανάπτυξη επιχειρηματικότητας.	Έως τη λήξη του «Ολοκληρωμένου Προγράμματος Απασχόλησης σε θύλακα της παλιάς πόλης του Ηρακλείου»	352.160,00	ΠΕΠ Κρήτης (ΕΚΤ-Εθνική Συμμετοχή)
Μέτρο 4.5 ΠΕΠ ΚΡΗΤΗΣ: Υλοποίηση προγράμματος προκατάρτισης του Σχεδίου «Ολοκληρωμένος σχεδιασμός: Σύγχρονο μοντέλο αστικής ανάπτυξης σε θύλακα της	22/11/2006 (1 ^ο Πρόγραμμα Προκατάρτισης) 19/03/2007 (2 ^ο Πρόγραμμα	Υλοποιήθηκαν δυο (2) Προγράμματα Προκατάρτισης για 42 ωφελούμενους με αντικείμενο « ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΕ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΜΕΝΑ Κ.Ε.Κ. »	22/02/2007 (1 ^ο Πρόγραμμα Προκατάρτισης) 19/06/2007	137.500,00	ΠΕΠ Κρήτης (ΕΚΤ-Εθνική Συμμετοχή)

Παλιάς πόλης του Ηρακλείου»	Προκατάρτισης)		(2 ^ο Πρόγραμμα Προκατάρτισης)		
Μέτρο 4.5 ΠΕΠ ΚΡΗΤΗΣ: Δράση Δικτύωσης του «Ολοκληρωμένου Προγράμματος Απασχόλησης σε θύλακα της παλιάς πόλης του Ηρακλείου»	11/2006	Η υλοποίηση του φυσικού αντικείμενου ξεκινάει αυτή τη περίοδο και αφορά στη δικτύωση μεταξύ επιχειρήσεων που ενδιαφέρονται να απασχολήσουν τα άτομα των ευπαθών κοινωνικά ομάδων που θα συμμετάσχουν στα προγράμματα κατάρτισης και επιδότησης της απασχόλησης που προτείνονται στο παρόν σχέδιο.	Έως τη λήξη του «Ολοκληρωμένου Προγράμματος Απασχόλησης σε θύλακα της παλιάς πόλης του Ηρακλείου»	34.740,00	ΠΕΠ Κρήτης (ΕΚΤ-Εθνική Συμμετοχή)
Μέτρο 4.5 ΠΕΠ ΚΡΗΤΗΣ: Δράση Δημοσιότητας-Ευαισθητοποίησης του Σχεδίου «Ολοκληρωμένος Σχεδιασμός Σύγχρονο μοντέλο αστικής ανάπτυξης σε θύλακα της παλιάς πόλης του Ηρακλείου»	02/2006	Υλοποιείται το φυσικό αντικείμενο που αφορά στην: Έκδοση αφίσας, εξασέλιδου ενημερωτικού εντύπου και ενός folder (φακέλου), καμπάνια ενημέρωσης-δημοσιότητας για τις δράσεις του Μέτρου 4.5 του ΠΕΠ μέσω του τοπικού τύπου, πραγματοποίηση ενημερωτικών συναντήσεων για την προώθηση δράσεων του Μέτρου 4.5. Επίσης ολοκληρώθηκαν πρόσφατα οι εργασίες δημιουργίας ιστοσελίδας, δημιουργίας master CD, και αναπαραγωγής 100 CD.	Έως τη λήξη του «Ολοκληρωμένου Προγράμματος Απασχόλησης σε θύλακα της παλιάς πόλης του Ηρακλείου»	83.100,00	ΠΕΠ Κρήτης (ΕΚΤ-Εθνική Συμμετοχή)
Κ.Π. URBAN II: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ	29/05/2006 (1 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 30/06/2006 (2 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)	Έχουν υλοποιηθεί δυο (2) προγράμματα εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας για σαράντα (40) κατάρτιζόμενους κυρίως μετανάστες και αλλοδαπούς.	11/08/2006 (1 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 27/09/2006 (2 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)	140.400,00	Κ.Π. URBAN II (ΕΤΠΑ)
Κ.Π. URBAN II: ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ	12/07/2006 (1 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 02/06/2006	<u>Έχουν υλοποιηθεί τα παρακάτω αντικείμενα κατάρτισης μέσω σεμιναρίων με θέμα:</u> 1) Τουρισμός- Υπηρεσίες υποδοχής και εξυπηρέτησης τουριστών.	14/09/2006 (1 ^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης) 02/08/2006	379.600,00	Κ.Π. URBAN II (ΕΤΠΑ)

	<p>(2^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)</p> <p>27/03/2006 (3^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)</p> <p>25/10/2006 (4^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)</p> <p>08/05/2006 (5^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)</p> <p>08/03/2006 (6^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)</p> <p>05/06/2006 (7^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)</p>	<p>Απόκτηση γνώσεων & δεξιοτήτων για συνοδεία-ξενάγηση στην πόλη</p> <p>2) Ζαχαροπλαστική και υπηρεσίες catering- μαγειρική</p> <p>3) Αργυροχρυσοχορεία</p> <p>4) Επεξεργασία ξύλου (ξυλογλυπτική, ξυλουργική)</p> <p>5) Διοργάνωση αθλητικών δραστηριοτήτων, πολιτιστικών εκδηλώσεων & συνεδρίων</p> <p>6) Κοσπική-ραπτική</p> <p>7) Αρχιτεκτονική κήπων και πάρκων</p>	<p>(2^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)</p> <p>26/05/2006 (3^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)</p> <p>20/12/2006 (4^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)</p> <p>17/07/2006 (5^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)</p> <p>11/05/2006 (6^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)</p> <p>02/08/2006 (7^ο Πρόγραμμα Κατάρτισης)</p>		
<p>INTERREG III A Ελλάδα-Κύπρος 2000-2006 «Ολοκληρωμένο Σχέδιο για την Ανάπτυξη & Προβολή του Τουρισμού Κρουαζιέρας στην Κρήτη & στη Κύπρο»</p>	15/12/2006	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Κατακύρωση Διαγωνισμού για την Εκπόνηση Μελέτης για την Ανάπτυξη του Τουρισμού Κρουαζιέρας στη Κρήτη & τη Κύπρο (Ενέργεια 1.1) ➤ Σε δημοσιότητα η Επανατροκήρυξη Ανοικτού Διαγωνισμού για την υλοποίηση της Ενέργειας 1.2 «Δράσεις Προβολής & Δημοσιότητας» ➤ Κατακύρωση Διαγωνισμού για την υλοποίηση της Ενέργειας 1.3 «Δημιουργία Κινητής Μονάδας Ενημέρωσης» ➤ Υπεγράφη σύμβαση με ΣΟΛ για τον οικονομικό έλεγχο του υποέργου 1 (Ενέργεια 1.4) 	31/06/2008	370.000,00	INTERREG IIIA (ΕΤΠΑ - Εθνική Συμμετοχή)

Μελέτη Σκοπιμότητας – Βιωσιμότητας, Σύνταξη Εσωτερικού Κανονισμού Υπηρεσίας και Κανονισμού Διαχείρισης της Αμιγούς Δημοτικής Επιχείρησης Ανάπτυξης και Τεχνικών Έργων Δήμου Ηρακλείου				7.140,00	
Σύμβαση με την ΚΟΙΝΩ.ΠΟΛΙΤΙΑ» Κρήτης, στο πλαίσιο στήριξης του «Γ.ρ. Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών», Ε.Π. Υγεία-Πρόνοια		Έχει υπογραφεί η σύμβαση	09/2008	5.000,00	
Συμμετοχή του Δήμου Ηρακλείου στο μοντέλο διαχείρισης «Δέσμευση στην Επιχειρηματική Αριστεία – Ενεργειακός Τομέας» μέσω της Ελληνικής Εταιρίας Διοίκησης Επιχειρήσεων (ΕΕΔΕ)	01/02/2008	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Κατατέθηκε η αίτηση συμμετοχής στην ΕΕΔΕ ➤ Προς υπογραφή Προγραμματική Σύμβαση μεταξύ Δήμου Ηρακλείου, Περιφέρειας Κρήτης και Περιφερειακού Ταμείου Ανάπτυξης για την υλοποίηση της πιστοποίησης 	31/08/2008	4.165,00	Περιφερειακό Ταμείο Ανάπτυξης - Ίδιοι Πόροι

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι ο Δήμος Ηρακλείου έχει υλοποιήσει τα παρακάτω προγράμματα ψηφιακής σύγκλισης:

- Μητροπολιτικό οδικό σύκτυο Οπτικών Ινών
- Γεωγραφικό Σύστημα Πληροφοριών και Εξυπηρέτηση του Πολίτη
- Πληροφοριακό Σύστημα Υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης
- Ηλεκτρονική Κυβέρνηση
- Προμήθεια και Εγκατάσταση Εξοπλισμού για τη δημιουργία Τοπικών Κέντρων Πρόσβασης στο Διαδίκτυο
- Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Ιστορικών Εγγράφων
- Βήματα στον Πολιτισμό και την Παράδοση
- Ηράκλει@-Ψηφιακή πόλη

3.3 Ο Δήμος Ζαγορίου της Περιφέρειας Ηπείρου

Ο Δήμος Ζαγορίου ανήκει στην Περιφερειακή Ενότητα Ιωαννίνων της Περιφέρειας Ηπείρου. Ο Δήμος, με έδρα τους Ασπράγγελους, δημιουργήθηκε με τον «Καλλικράτη», από την συνένωση των πρώην Δήμων Κεντρικού Ζαγορίου, Ανατολικού Ζαγορίου, Τύμφης και τις πρώην Κοινότητες Παπίγκου και Βοβούσας. Έχει έκταση 989,8 τετραγωνικά χιλιόμετρα και αποτελεί τον μεγαλύτερο δήμο της περιφέρειας της Ηπείρου αλλά και έναν από τους πιο αραιοκατοικημένους στη χώρα σε σχέση με τον πληθυσμό, αφού αναλογούν 3,8 κάτοικοι ανά τετρ. χλμ. Κατά την απογραφή του 2011, καταμετρήθηκαν 3.724 κάτοικοι. Ο Δήμος χωρίζεται γεωγραφικά σε τρεις ενότητες: το Κεντρικό, το Δυτικό και το Ανατολικό Ζαγόρι με είκοσι, δέκα και δεκαέξι χωριά αντίστοιχα. Αποτελείται αποκλειστικά από χωριά και περιλαμβάνει 5 Δημοτικές Ενότητες, αυτές του Ανατολικού Ζαγορίου, Βοβούσας, Κεντρικού Ζαγορίου, Πάπιγκου, Τύμφης.

Εικόνα 3: Άποψη των Ασπραγγέλων του Δήμου Ζαγορίου

Η περιοχή του Ζαγορίου ουσιαστικά είναι μια ορεινή περιοχή της Ηπείρου στη Βόρριο Δυτική Ελλάδα. Αποτελείται από χωριά μοναδικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Το γεωγραφικό της ανάγλυφο περιλαμβάνει ψηλές κορφές της Πίνδου, αλπικές λίμνες και κρυστάλλινα ποτάμια παράλληλα στην πλούσια πολιτιστική και φυσική κληρονομιά του οφείλει την ένταξή του στο Εθνικό Πάρκο Βορείας Πίνδου και το διεθνές δίκτυο Γεωπάρκων της UNESCO και αποτελεί ιδανική περιοχή για την ανάδειξη του ορεινού τοπίου της Ελλάδας. Ήδη ο τουρισμός έχει γίνει ο κύριος μοχλός ανάπτυξης από όταν άρχισαν να ανακαλύπτουν τον τόπο οι πρώτο ορειβάτες κατά τη δεκαετία του 1970. Πιο συστηματικά αναπτύχθηκε ο τουρισμός από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, όταν άρχισαν να λειτουργούν οι ξενώνες, με πρωτοβουλία του ΕΟΤ, στο Πάπιγκο, και να αναπτύσσεται σταδιακά η τουριστική υποδομή (Υπουργείο Ανάπτυξης).

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι, όπως αναφέρεται στην μελέτη του Υπουργείου Ανάπτυξης για τον σχεδιασμό Δράσεων πιλοτικού Χαρακτήρα για την ανάπτυξη οικολογικού τουρισμού, το φυσικό και δομημένο περιβάλλον του δήμου διατηρεί καλά τις μνήμες του τοπικού πολιτισμού που γνώρισε μεγαλύτερη ακμή από τα μέσα του 17ου έως τα μέσα του 19ου αιώνα. Σπίτια, σχολεία, εκκλησίες, μοναστήρια, προσκυνητάρια, πλατείες, δρόμοι, μονοπάτια, γεφύρια, σκάλες και βρύσες αποτελούν στοιχεία του δομημένου περιβάλλοντος που διατηρούνται μέχρι σήμερα. Η πλούσια φυσική ομορφιά του τοπίου, η ιστορία του τόπου και η κουλτούρα των κατοίκων έχουν καθιερώσει το Ζαγόρι σε διεθνώς γνωστό τουριστικό προορισμό, όλες τις εποχές του χρόνου.

3.4 Προγράμματα Τουρισμού του Δήμου Ζαγορίου

Στον παρακάτω πίνακα δίνονται συνοπτικά τα επιλεγμένα προγράμματα τις τελευταίας δεκαετίας που υλοποιήθηκαν είτε με διαχειριστικό φορέα τον Δήμο Ζαγορίου είτε απλά με συμμετέχοντα το Δήμο Ζαγορίου, και τα οποία παρουσιάζονται συνοπτικά στη συνέχεια.

Όνομασία Προγράμματος	Προϋπολογισμός	Πηγή
SenseZagori	350.000,00 €	Δωρεές
ZAGORI SUITES		ΟΠΑΑΧ
Ne.T.Routes	459.388,39 €	Interreg IPA CBC
Herbinno	414.453,99 €	Interreg

Πίνακας 9: Προγράμματα Δήμου Ζαγορίου

Το πρόγραμμα SenseZagori, με προϋπολογισμό 350.000 ευρώ χρηματοδοτήθηκε, κυρίως, από δωρεά του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος και την Εθνική Τράπεζα. Επίσης, για την ολοκλήρωση του έργου αλλά και τη διάχυση των αποτελεσμάτων του, σημαντική ήταν η στήριξη ιδιωτικών εταιρειών όπως η Protergia, Waarply, ΚΑΥΚΑΣ, ΗΠΕΙΡΟΣ ΑΒΕΕ και Desserta Hellas. Το πρόγραμμα Sense Zagori αποτελεί μια πλατφόρμα επαυξημένης πραγματικότητας που βοηθά τον επισκέπτη της περιοχής να ανακαλύψει το πολιτισμό και το φυσικό της πλούτο και να βιώσει δυναμικά την ιστορία και κουλτούρα του τόπου επιβραβεύοντας τον για την διαδραστική του περιήγηση μέσω των συμβεβλημένων τοπικών επιχειρήσεων. Το πρόγραμμα αποτελεί πιλοτική εφαρμογή σχεδιασμένη από συνεργάτες του Ερευνητικού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Εφηρμοσμένης Επικοινωνίας του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών σε συνεργασία με το Δίκτυο Αριστείας Ζαγορίου- ZEN, η διάρκεια υλοποίησης του ήταν 18 μήνες και ξεκίνησε το 2015. Το πρόγραμμα είναι διαθέσιμο στο ευρύ κοινό μέσω της ιστοσελίδας του έργου (<http://www.sensezagori.com>).

Το έργο zagorisuites είχε σκοπό την ίδρυση συγκροτήματος 5 τουριστικών επιπλωμένων πολυτελών κατοικιών, 14 κλινών, στο Δημοτικό Διαμέρισμα Βίτσας του Δήμου Ζαγορίου. Το έργο χρηματοδοτήθηκε από το α Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ). Στο έργο δεν συμμετείχε η Δημοτική αρχή πρόκειται όμως για πρωτοβουλία με σαφές τουριστικό προσανατολισμό και αποτελέσματα (πχ. Αναβάθμιση των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών της περιοχής) άμεσα αξιοποιήσιμα από τον πληθυσμό της περιοχής.

Το πρόγραμμα Ne.T.Routes ολοκληρώθηκε το 2014 και χρηματοδοτήθηκε μέσω του Διασυνοριακού προγράμματος IPA CBC (Interreg) για τη συνεργασία Ελλάδας - Αλβανίας στην προγραμματική περίοδο 2007-2013. Σκοπός του προγράμματος ήταν η προώθηση του Θεματικού - Εναλλακτικού Τουρισμού μέσα από τη δημιουργία δικτύου θεματικών - ερμηνευτικών διαδρομών. Το πρόγραμμα ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2012 και έκλεισε τον Σεπτέμβριο του 2013. Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος ήταν 459.388,39 ευρώ και επικεφαλής εταίρος ήταν η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΗΠΕΙΡΟΥ ΑΕ.

Το έργο «Herbinno: Καινοτόμες δράσεις για την αξιοποίηση των φαρμακευτικών φυτών στη διασυνοριακή περιοχή Ηπείρου-Αλβανίας», χρηματοδοτείται από το πρόγραμμα εδαφικής συνεργασίας Interreg Ελλάδα-Αλβανία 2014-2020, με επικεφαλής εταίρο το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, και συγκεκριμένα το Τμήμα Βιολογικών Εφαρμογών και Τεχνολογιών ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2018. Εταίροι του έργου είναι επίσης οι Δήμοι Ζαγορίου και Βορείων Τζουμέρκων από την Ελλάδα, και οι Δήμοι Αργυροκάστρου και Δρόπολης από την Αλβανία. Σκοπός του έργου είναι να συμβάλλει στην προστασία, ανάδειξη και βιώσιμη εκμετάλλευση των φαρμακευτικών φυτών της διασυνοριακής περιοχής, μέσω της προώθησης της αποτελεσματικής καλλιέργειας και της συμβολαιακής γεωργίας, αλλά ακόμα και ως τουριστικό προϊόν, με μια σειρά καινοτόμων δράσεων. Ανάμεσα στις σχεδιαζόμενες δράσεις είναι και η δημιουργία τριών εκθεσιακών χώρων με τα τοπικά βότανα στους Δήμους Ζαγορίου, Βορείων Τζουμέρκων και Αργυροκάστρου και η δημιουργία επισκέψιμου βοτανικού κήπου στο Δήμο Ζαγορίου. Οι εκθεσιακοί αυτοί χώροι καθώς και ο βοτανικός κήπος αναμένεται να αποτελέσουν επισκέψιμα σημεία τουριστικού ενδιαφέροντος.

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Κοινή αφετηρία όλων των προγραμμάτων, όπως φαίνεται και από τους στόχους των προγραμμάτων - έργων, είναι η προσέλκυση τουριστών, η τόνωση του εναλλακτικού τουρισμού με απώτερο σκοπό της διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Η πρόσφατη οικονομική κρίση στην Ελλάδα οδήγησε την τοπική οικονομία σε ύφεση για την ελληνική πλευρά και επιβράδυνε τους ρυθμούς ανάπτυξης. Η χρηματοδότηση από την ΕΕ αποτελεί σημαντική ευκαιρία για την προώθηση και αναβάθμιση του τουρισμού και τη δημιουργία προφίλ επισκεπτών για την κατανόηση των επιπτώσεων του τουρισμού στις τοπικές, περιφερειακές οικονομίες. Συνεπώς είναι εύλογη η υλοποίηση προγραμμάτων τα οποία σε επίπεδο περιεχομένου, εκμεταλλεύονται και εμπλουτίζουν ή και παρέχουν με διαφορετικό τρόπο (πχ. επαυξημένη πραγματικότητα) ήδη υπάρχουσες διαδρομές, παρέχοντας ταυτόχρονα ανοικτή πρόσβαση στο περιεχόμενο που χρησιμοποιείται στους τουριστικούς πράκτορες, τους επαγγελματίες του τουρισμού γενικότερα καθώς και τους ίδιους τους ταξιδιώτες. Όπως γίνεται φανερό, από τα προγράμματα που παρουσιάστηκαν συνοπτικά και στα οποία συμμετέχουν οι υπό μελέτη δήμοι αυτός είναι και ο κυριότερος στόχος των προγραμμάτων στα οποία συμμετέχουν οι Δήμοι, χωρίς φυσικά να είναι ο μόνος.

Ένα γενικό συμπέρασμα που προκύπτει μέσα από τη διαδικασία αναζήτησης των υλοποιηθέντων ή και υπό εξέλιξη έργων ότι υπάρχει αρκετή δυσκολία στην ανεύρεση πληροφοριών. Σε περιπτώσεις που τα έργα δεν είναι δημοσίως ανηρτημένα από τον φορέα που συμμετέχει, πχ. Δήμο, δεν γνωρίζουμε να υπάρχει μία κεντρική εθνική βάση όπου ο ενδιαφερόμενος να μπορεί να ανατρέξει για πληροφορίες. Η αναζήτηση στη βάση Keep είναι ιδιαίτερος επίπονη, δεν καλύπτει όλες τις πηγές χρηματοδότησης και μπορεί να είναι χρήσιμη περισσότερο σε περιπτώσεις όπου οι πληροφορίες από κάποια άλλη πηγή πληροφόρησης χρειάζονται συμπλήρωση.

Στα προγράμματα που υλοποιούνται συνήθως συμμετέχουν ως εταίροι είναι Περιφέρειες και οι Αναπτυξιακές εταιρείες με περιοχή εφαρμο-

γής τα δημοτικά διαμερίσματα. Σε περιοχές όπου η δραστηριότητα αυτών λόγω εσωτερικών διαδικασιών και ηγεσίας δεν είναι έντονη θα μπορούσαμε να πούμε ότι παρατηρείται έντονη συμμετοχή των δήμων σε συγχρηματοδοτούμενα κυρίως προγράμματα. Αξίζει να σημειωθεί ότι αναφορικά με τα προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας και διακρατικής συνεργασίας θα πρέπει να αναφερθεί ότι η Ελλάδα έχει συμμετάσχει σε 204 προγράμματα τουρισμού, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της βάσης Keep, στις προγραμματικές περιόδους έως σήμερα. Ειδικότερα για τους δύο επιλεγέντες Δήμους αξίζει να σημειωθεί ότι παρατηρούνται τα παρακάτω.

Ο Δήμος Ζαγορίου επενδύει σε δράσεις που διαφοροποιούν το τουριστικό προϊόν, δημιουργούν νέα σημεία ενδιαφέροντος και συνδέουν τα παλαιά μεταξύ τους. Η στόχευση αυτή του Δήμου είναι αναμενόμενη αφού ο δήμος είναι ορεινός και σχετικά απομονωμένος, κύριος στόχος φαίνεται να είναι η διατήρηση του κοινωνικού ιστού και η συγκράτηση του πληθυσμού στα χωριά. Στο πλαίσιο αυτό η ανάπτυξη εναλλακτικών ειδών τουρισμού μπορεί να αντιμετωπισθεί ως μοχλός ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας και μακροπρόθεσμα να ενισχύσει την τάση μόνιμης εγκατάστασης ανθρώπων που δε θα εξαρτώνται πλήρως και αποκλειστικά από τον τουρισμό.

Ο Δήμος Ηρακλείου, πιθανώς καθότι διαθέτει τουριστικά αξιοθέατα γνωστά σε παγκόσμιο επίπεδο, πχ. ανάκτορο της Κνωσού, έχει έντονο τουρισμό αλλά και πληθώρα άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων που εξασφαλίζουν τη διαβίωση στους κατοίκους, φαίνεται να μην έχει τόσο ξεκάθαρο προσανατολισμό προς τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και την υιοθέτηση και προβολή διαδρομών θεματικού τουρισμού. Η στόχευση της πολιτικής τουριστικής ανάπτυξης, όπως προκύπτει από τα έργα τα οποία έχει υλοποιήσει, είναι κυρίως στη διευκόλυνση των τουριστών και στη βελτίωση της πόλης. Τα προγράμματα του δήμου σε ότι αφορά τον τουριστικό τομέα κυρίως στρέφονται στην ανάπτυξη ποικίλων ψηφιακών υπηρεσιών, ειδικών ιστοσελίδων (πχ. <https://www.visitheraklion.eu/el/>) και εφαρμογών χωρίς την υιοθέτηση, μέχρι στιγμής, καινοτόμων τεχνολογιών, μέσω προγραμμάτων κυρίως ψηφιακής σύγκλισης.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι το Διαδίκτυο έχει επηρεάσει σημαντικά τον τουριστικό τομέα παρέχοντας μια μεγάλη ποικιλία

υπηρεσιών και προϊόντων. Ο αριθμός των επιλογών αυξήθηκε τόσο δραματικά ότι είναι πολύ δύσκολο για τους καταναλωτές να βρουν αυτό που ψάχνουν. Για το σκοπό αυτό, τα συστήματα προτάσεων για τον τουρισμό έχουν προσελκύσει έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον. Το κύριο χαρακτηριστικό αυτών των συστημάτων είναι ότι μπορούν να προσωποποιήσουν τις προτάσεις τους σε κάθε χρήστη που αλληλεπιδρά με το σύστημα, την ιστοσελίδα ή την εξειδικευμένη εφαρμογή (Kabassi K.,2010). Παράλληλα τέτοιες εφαρμογές αναπτύσσονται ολοένα και περισσότερο, μέσα από ερευνητικά και όχι μόνο, έργα με σύμπραξη πολλών εταιρών για την ανάπτυξη τέτοιων εφαρμογών με σκοπό την προβολή του θεματικού τουρισμού, τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και την παροχή συμπληρωματικού εισοδήματος στον αγροτικό πληθυσμό των επαρχιακών περιοχών. Δυστυχώς παρά τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, οι πολιτικές φαίνεται να στερούνται οργανωμένου σχεδίου διαχείρισης για την ανάπτυξη θεματικών τουριστικών προϊόντων και ως εκ τούτου το κύριο τουριστικό προϊόν φαίνεται να κινείται στο τρίπτυχο “ήλιος, θάλασσα και άμμος”.

Βιβλιογραφία Ελληνική

Δοματζόγλου, Δ. (2015). Υφιστάμενη δομή και λειτουργία των επιπέδων διοίκησης και αυτοδιοίκησης.

Δομή και λειτουργία της τοπικής και περιφερειακής δημοκρατίας Ελλάδα 2012 (2012) Υπουργείο Εσωτερικών. Διαθέσιμο: http://www.ypes.gr/UserFiles/f0f9297-f516-40f-a70e-eca84e2ec9b9/Domi_leit_top_perAutod_2012.pdf

ΕΛΣΤΑΤ (2015). Στατιστικές Τουρισμού. Διαθέσιμο: <https://www.statistics.gr/documents/20181/852282ae-d6ad-412a-b98c-22cefaafee69>

ΕΛΣΤΑΤ (2016). Δελτίο Τύπου: ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΗ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ : Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου 2015. Διαθέσιμο:

http://www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/ELSTAT2015.pdf

Η συμβολή των υποδομών στη προώθηση της ελληνικής τουριστικής ανάπτυξης», Τουριστική Επιστημονική Επιθεώρηση: 1 η έκδοση - Ιανουάριος 2004

Ιατρός, Σ., Κουδούνης, Α., Νικολακόπουλος, Μ., & Χασομέρης, Σ. (2005). Δομή και λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης. Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Αθήνα, 11.

Λαγός, Δ.Γ. και Κοντογεώργος, Ε., 2015. Η συμβολή των υποδομών στην προώθηση της ελληνικής τουριστικής ανάπτυξης.

Οδηγός αρχαρίων σχετικά με τις χρηματοδοτήσεις της ΕΕ (2012).
Ευρωπαϊκή Ένωση

Οδηγός σχετικά με τις χρηματοδοτήσεις της ΕΕ (2017). Ευρωπαϊκή
Ένωση. Διαθέσιμο: [https://publications.europa.eu/el/publication-
detail/-/publication/7d72330a-7020-11e7-b2f2-01aa75ed71a1](https://publications.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/7d72330a-7020-11e7-b2f2-01aa75ed71a1)

Παππάς Ν. (2011). Τουρισμός. ΥΠΕΠΘ-ΓΓΕΕ, Ινστιτούτο Διαρκούς
Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Διαθέσιμο:
<https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3483/1046.pdf>

ΣΕΤΕ (2016) Αποτελέσματα έρευνας αντίληψης εικόνας Ελλάδας

ΣΕΤΕ (2016β). Ελληνικός Τουρισμός, Εξελίξεις - Προοπτικές.

Υπουργείο Ανάπτυξης, Σχεδιασμός Δράσεων πιλοτικού Χαρακτήρα για
την ανάπτυξη οικολογικού τουρισμού. Μέρος Α. Διαθέσιμο:
http://www.gnto.gov.gr/sites/default/files/fles/fles_basic_pages/ecoeota.pdf

Υπουργείο Ανάπτυξης, Σχεδιασμός Δράσεων πιλοτικού Χαρακτήρα για
την ανάπτυξη οικολογικού τουρισμού. Μέρος Β. Διαθέσιμο:
http://www.gnto.gov.gr/sites/default/files/fles/fles_basic_pages/ecoeotb.pdf

Βιβλιογραφία Ξένη

"All Countries: Tourism Industries: Number of establishments 1995 - 2016 (01.2018)."Tourism Statistics, (1)

Andriotis, K., 2001. Tourism planning and development in Crete: Recent tourism policies and their efficacy. *Journal of Sustainable Tourism*, 9(4), pp.298-316.

Drakopoulou, A., 2004. Tourism Certification and Community-based Ecotourism as Tools for Promoting Sustainability in the Greek Tourism Sector-the example of Zagori. Lund: Lund University.

Fernández-Morales, A., Cisneros-Martínez, J. D., & McCabe, S. (2016). Seasonal concentration of tourism demand: Decomposition analysis and marketing implications. *Tourism Management*, 56, 172-190.

Ioannides, Y.M. and Petrakos, G., 2000. Regional disparities in Greece: the performance of Crete, Peloponnese and Thessaly. *EIB papers*, 5(1), pp.30-58.

Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers, UNEP and UNWTO, 2005, p.11-12

Kabassi, K. (2010). Personalizing recommendations for tourists. *Telematics and Informatics*, 27(1), 51-66.

Kanellopoulou, G. (2015). The challenge of geotourism in Greece: Geocultural routes in zagori region (NW Greece). 1st International Conference on Experiential Tourism, Santorini, Greece.

Panagiotopoulos, G., Misthos, L.M. and Kaliampakos, D., 2016. Beyond Existing e-Tourism for Mountains: Findings from the Case of Zagori, Greece. In *Sustainable Mountain Regions: Challenges and Perspectives in Southeastern Europe* (pp. 123-136). Springer, Cham.

Oikonomopoulou, E., Delegou, E. T., Sayas, J., & Moropoulou, A. (2017). An innovative approach to the protection of cultural heritage: The case of cultural routes in Chios Island, Greece. *Journal of Archaeological Science: Reports*, 14, 742-757.

Telfer, D. J., & Sharpley, R. (2015). *Tourism and development in the developing world*. Routledge.

Terkenli, T., Bellas, M.L. and Jenkins, L.D., 2007. Tourism impacts on local life: Socio-cultural continuity and change in Crete. *Ege Coğrafya Dergisi*, 16(1-2).

Tsartas, P., 2003. Tourism development in Greek insular and coastal areas: sociocultural changes and crucial policy issues. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(2-3), pp.116-132.

Σύνδεσμοι

Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO) <http://www2.unwto.org/content/about-us-5>

European History Online <http://ieg-ego.eu/en/threads/europe-on-the-road/the-history-of-tourism/ueli-gyr-the-history-of-tourism#EarlyFormsofTravelandTypesofJourney>

Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικονομίας <https://www.social-economy.com/> _

http://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism_en

<http://ec.europa.eu/eurostat/web/tourism/overview>

<https://www.welcomeurope.com/european-subsidies-sector-Tourism.html>

https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice_en

<http://www.zagori.gov.gr/>

<http://www.php.gov.gr/>

<https://diavgeia.gov.gr/>

<https://www.keep.eu/keep/>

<http://www.gnto.gov.gr/>

<https://www.ependyseis.gr/ggsie/>

<http://www.php.gov.gr/g-d-metaforon-kai-epikoinonion/dieythynsi-metaforon-kai-epikoinonion-perifereiakis-enotitas-artas/386-qq.html>

<http://www.crete.gov.gr/index.php?lang=el>

<http://www.anher.gr/>

<https://www.heraklion.gr/municipality/municipal-business/deptah.html>

<https://www.heraklion.gr/>